

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTÁN

A visszatért területek közigazgatási beosztása (Kárpátalja, keleti és erdélyi részek)

BENISCH ARTUR

A társadalmi népjólét szervezete Németországban

PÓSTA PÉTER

Külföldi jogfejlődés

Menczer Károly: A Munka alkotmányának jogi jellege.

Könyvszemle

A gazdasági élet jogi problémáinak új szemlélete. (*Meznerics Iván*) — *Medicus, F. A.:* Das Reichsministerium des Innern. (*Valló József*)

Tudomány és élet

Magyary Zoltán egyetemi tanár németországi tanulmányútja.

Melléklet:

Német tisztviselőtörvény. (Harmadik közlemény.)

K I A D J A A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

B U D A P E S T

1 9 4 1

Egyes szám ára 1.— P

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKÉNT TIZSZER.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV. PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1.

I. EMELET, 116. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM

	Oldal
A visszatért területek közigazgatási beosztása (Kárpátalja, keleti és erdélyi részek)	BENISCH ARTUR 73
A társadalmi népjólét szervezete Németországban	PÓSTA PÉTER 88
Külföldi jogfejlődés	96
<i>Menczer Károly: A Munka alkotmányának jogi jellege.</i>	
Könyvszemle	99
<i>A gazdasági élet jogi problémáinak új szemlélete. (Meznerics Iván) — Medicus, F. A.: Des Reichsministerium des Innern. (Valló József).</i>	
Tudomány és élet	102
<i>Magyary Zoltán egyetemi tanár németországi tanulmányútja.</i>	
Melléklet	
<i>Német tisztviselőtörvény. (Harmadik közlemény.) Ford.: Benárd Aurél és Karcsey Sándor.</i>	

E szám munkatársai:

Benisch Arthur dr. ny. tanügyi főtanácsos, a belügyminisztériumban működő Közigazgatás-racionalizálási Bizottság tagja. — *Pósta Péter dr.* szföv. fogalmazógyak. — *Menczer Károly dr.* jogi író. — *Meznerics Iván dr.* ügyvéd, a Magyar Nemzeti Bank ügyésze. — *Valló József dr.* pénzügyminisztériumba beosztott pénzügyi segédtitkár. — *Benárd Aurél dr.* bírósági joggyakornok. — *Karcsey Sándor dr.* kincstári jogügyi igazgatósági segédfogalmazó.

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 10 pengő. Jogi személyek, könyvtárak, intézetek részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Póstatakarékpénztári csekkszámra száma: 36.111.

Felhívjuk előfizetőink szíves figyelmét arra, hogy az előfizetési ár január 1-től kezdve emelkedett!

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Mészáros József.

A VISSZATÉRT TERÜLETEK KÖZIGAZGATÁSI BEOSZTÁSA.

KÁRPÁTALJA, KELETI ÉS ERDÉLYI RÉSZEK.

II. Kárpátalja.

A Szent Koronához visszatért Kárpátaljának a magyar kormány területi autonómiát helyezett kilátásba. Ennekfolytán ebben az országrészben nem álltak vissza a régi magyar vármegyék, hanem az egész terület az Ungváron székelő kormányzói biztosság igazgatása alá került. A volt cseh Kárpátaljához csatoltatott a Szlovákiától elfoglalt területsáv (Ung megye szobranci és Zemplén megye szinnai járásának nagyobb része) is.

A csehek Kárpátalja igazgatását erősen centralizálták: az ungvári tartományi kormánynál óriási hivatali szervezet működött. Ezzel szemben a régi magyar vármegyéket megszüntették, a járások számát is erősen csökkentették (19-ről 12-re), éppúgy a jegyzőségeket is. Tipikus gvarmati gazdálkodást vezettek be. A fővárosban a cseh hivatalnokseregnek hivalkodó palotákat építettek, míg a vidéken a rutén őslakosságnak nagy utakat kellett megtennie, míg a járási székhelyt, vagy az elhanyagolt, düledező községházában működő jegyzőjét elérhette.

A magyar kormány új közigazgatási beosztása nem teremthetett egyszerre ideális állapotot, mert tekintetbe kellett vennie a lakosság nagy szegénységét, amely költséges közigazgatási szervezetet nem bír el s számolni kellett azzal is, hogy új járások, jegyzőségek számára a megfelelő helyiségeket nem lehetett volna biztosítani. Mindamellett hatalmas lépéseket tett aziránt, hogy a közigazgatás egyes szerveit közelebb hozza a lakossághoz, amire már csak azért is égető szükség volt, mert a kormányzói biztosság székhelye, Ungvár, tudvalevőleg a Kárpátalja nyugati szélén van. A régi vármegyéknek megfelelően három közigazgatási kirendeltség létesült, vármegyei autonómia nélkül, de nagyjában a magyar megyéknek megfelelő hatáskörrel. A kirendeltségek területe anynyiban tér el az 1918 előtti Ung, Bereg és Máramaros megyéktől, hogy nem tartoznak hozzájuk az 1938 évi bécsi döntéssel visszatért részek,¹ viszont a Zemplén vármegyei szinnai járásból 34 rutén község az ungi közigazgatási kirendeltséghez osztatott be; Ugocsa vármegyének Kárpátaljához tartozó része 1940 évi november haváig a máramarosi, jelenleg 12 községe a beregi, 10 községe a máramarosi kirendeltséghez tartozik. Nagyobb változás még az, hogy Máramaros vármegye volt dolhai járásának községeit, amelyeket Máramaros többi részétől magas hegygerinc választ el, a földrajzi és közlekedési viszonyok figyelembevételével a beregi kirendelt-

¹ A 23.501/1940. B. M. rendelet szerint Kárpátaljából a visszaállított Máramaros megyéhez négy magyar és négy román nyelvű község, Ugocsa vármegyéhez 9 község csatoltatott át, viszont két Bereg megyei rutén község a Kárpátaljához csatoltatott.

ség ilosvai és szolyvai járásába osztották be, amint az már a cseh uralom alatt is volt.

A cseh uralom alatti járások száma eddig még nem változott, de a nagybereznai járásban Takcsányon, a szolyvai járásban Alsó-vereckén, a técsői járásban Dombón, szolgabírói kirendeltségek létesültek. Jelentékenyen szaporodott a jegyzőségek száma is: 109-ről 122-re és négy népes jegyzőség területén jegyzői kirendeltség létesült. Ilymódon, ha e gyéribben lakott szegény területen az ország többi részénél valamivel ritkább is az alsó és középfokú közigazgatási egységek száma, minden esetre sokkal sűrűbb, mint a csehek alatt volt és a beosztás földrajzi és közlekedési szempontból racionális. A legújabb módosítások után a Kárpátalja közigazgatási beosztása a következő:

Beregi közigazgatási kirendeltség.

Ilosvai járás	80.247 lélek
Munkácsvidéki járás	72.831 „
Szolyvai járás	60.935 „
Összesen	214.011 lélek

Máramarosi közigazgatási kirendeltség.

Husztai járás	87.550 „
Ökörmezői járás	41.553 „
Rahói járás	54.524 „
Taracvölgyi járás	76.972 „
Összesen	260.179 lélek

Ungi közigazgatási kirendeltség.

Nagybereznai járás	52.172 lélek
Perecsenyi járás	26.666 „
Szobránci járás	24.057 „
Ungvidéki járás	25.648 „
Összesen	128.545 lélek
Az egész Kárpátalja népessége ...	602.755 lélek.

A viszonyok javulásával kívánatos lesz a túlnépes taracvölgyi és husztai járások között tehermentesítésükre talán Bustyaháza székhellyel és a beregi kirendeltség területén a munkácsvidéki és ilosvai járások tehermentesítésére egy-egy új járást szervezni. A szobránci kisépességű járásnak az ugyancsak kisépességű szomszédos ungvideki járás mellett való fenntartását indokolta teszi az, hogy e járás lakossága szlovák nemzetiségű.

III. Keleti és erdélyi részek.

A románok a többi utódállamtól eltérően mindvégig megtartották a megyerendszert, természetesen azzal a lényeges eltéréssel, hogy a közigazgatást az egész vonalon államosították. Megtartották válogatás nélkül minden megyét, ha székhelye román területre esett; a csonka megyék közül Ugocsát (15 község) Szatmár megyéhez, Csanádot (négy község) Arad megyéhez s Torontál

másfél-száz-ezernyi lakosát Temes megyéhez csatolták. Viszont Kracsó és Szörény megyét, amelyeket a magyar törvényhozás 1880-ban egyesített, ismét szétválasztották.

Mielőtt a román uralom aló felszabadult terület közigazgatási beosztásában történt változásokkal foglalkoznánk, vizsgáljuk meg röviden, hogy a románok a közigazgatási beosztásnál hogyan, milyen elvek szerint jártak el?

Legfeltűnőbb vonása a román közigazgatási beosztásnak — a csehekével ellentétben — a *kis egységekre* való törekvés. Az ország nyugati részén megtartották ugyan a nagynépességű megyéket,² de Erdélyben megmaradtak a kis megyék, amelyeknek számát pedig — megfelelő átcsoportosítással — egész racionális módon lehetett volna csökkenteni.³ A románokat nem feszélyezték — mint a magyarokat — a tradíciók, bizonyos nemzetiségi tekintetek; s minthogy ők Brassót (59.232 lakos) és Nagyszebent is (49.545 lakos) — igen helyesen — th. jogú városokká tették és így a megyei igazgatás alól kivonták, még könnyebb lett volna Brassó, Nagyszeben, Gyulafehérvár és Segesvár székhelyekkel 8 megye 1.110.878 főnyi lakosságát négy, földrajzi és közlekedési szempontból is kifogástalan beosztású, átlag 270.000 főnyi megye között beosztani. Erdély e részén a nyolc román beosztású megye közül csak egynek volt 150.000-nél több lakosa: legnéptelenebbek az egymással szomszédos Brassó (108.297) és Fogaras (86.039 l.) megyék.

Még nagyobb bőkezűséggel jártak el a románok a *járások* szervezésénél. Bár e tekintetben már a magyar kormányok is — figyelembevételül a nehezebb közlekedési viszonyokat — túlon-túl elkényeztették Erdélyt,⁴ a románok még tovább mentek s Erdélyben a járások számát tizenkettővel szaporították.

A megyék és járások száma a románoknál a gazdaságosság szempontjából kétségtelenül túl nagy volt,⁵ de területi beosztásuk általában földrajzi és közlekedési szempontból elég jó volt s így a közönség kényelmét szolgálta.

A viszonyok közelebbi ismeretének hiányában nem tudjuk eldönteni, mi vezette a román kormányokat a közigazgatás túlméretezésénél. Lehet, hogy az újonnan szerzett és nagy részben megbízhatatlannak látszó területet akarták szigorúbb állami ellenőrzés alá vonni. Lehet azonban, hogy ennek egészen prózai oka volt: minél több hivatal és állás szervezése in partibus infidelium a meggazdagodni kívánó párthívek számára.

² Temes-Torontál 402.659, Arad 544.241, Bihar 425.182, Szilágy (a román beosztás szerint) 541.865 és Hunyad 551.742 lakossal.

³ Szapáry tervezete 1875-ban egész Erdélyben csak nyolc megyét alkotott.

⁴ A 85 erdélyi járás közül tizenötnek csak 12—20.000, negyvennek 20—50.000 lakosa volt.

⁵ Az új járások közül pl. a dobrainak (Hunyad m.) 11.454, a nagyselyki-nek (Nagy-Küküllő m.) 12.742, az uzoninak (Háromszék m.) 14.509 lakosa volt. Beszterce-Naszód megyében a magyar éra alatti két járásból fölösleges módon négyet csináltak, köztük a beszterceit 11.677, a nagysajóit 14.142 lakossal. A magyar kormány a fölösleges járásokat megszüntette és csak a két régi járást állította vissza. Ugyanígy járt el Maros-Torda megyében, ahol a román éra alatti tíz járás helyett most hat járás működik.

Felmerülhet az a kérdés is, vajjon a románok a közigazgatás területi beosztásánál nem a csehek példája után indultak-e és nem a nacionalista szempontot tolták-e előtérbe? Bár az alább ismertetendő területi változásoknál több eset erre engedne következtetni, mégis azt hisszük, hogy e szempont egyáltalán nem volt döntő. ha a románok a hirhedt cseh választási geometriát akarták volna alkalmazni, módjuk lett volna Háromszék és Udvarhely magyar megyéket felosztani és nem magyar többségű megyékbe beolvasztani. A kiméletlen nacionalista románok azonban olyan biztosnak érezték magukat a meghódított területen, hogy az ilyenfajta mesterkedésekre — úgy vélték — nem szorulnak rá. Különb is a közigazgatás általános államosítása után teljesen mellékes volt, hogy az egyes megyékben milyen a nemzetiségek arányszáma: minthogy a románok eljárásukat nem kendőzték demokratikus jelszavakkal s a közigazgatásban sem húsz százalékos, sem kilencven százalékos többségnél nem biztosítottak a magyarságnak semmiféle nyelvi jogot, meghagyhatták a színmagyar Udvarhely megyét is, mert ott a hatóságok a román nacionalista célokat épp oly kiméletlenül érvényesítették, mint akár Fogarasban.

A románok a közigazgatás területi beosztásánál *egy vezető elvet követtek: az egyes területeket a régi, vagy az általuk választott központok székhelye körül csoportosították.* Kétségtelen, hogy mindenütt, ahol nem újonnan betelepítendő terület van, hanem már létező, a topographiai, közlekedési, gazdasági tényezők által kialakított kisebb-nagyobb központok, városok, vagy városiasodó községek vannak, a területi beosztás leghelyesebb módja ezeket a meglevő központokat a közigazgatás szükségletei szempontjából kijelölni és a területeket e kijelölt központok között arányosan megosztani úgy, hogy a közönség közigazgatási hatóságait a vidék forgalmi- és gazdasági centrumában találja meg.⁶ Ha a románok ezt az elvet mindvégig következetesen keresztül is vitték volna és jóval nagyobb tekintettel lettek volna a gazdaságosság elvére is, kifogástalan beosztást készíthettek volna. De még így is, sok hibája ellenére, a román beosztás jobb volt, mint az, amelyet 1918-ban átvettek.

Lássuk már most röviden, hogy a bécsi döntés után is kezükön maradt részen hogyan módosították a magyar beosztást?

A magyar éra alatt a kis Brassó megyéhez (101.199 lélek) Brassó is hozzátartozott, mint rendezett tanácsú város. Ez a szászok kedvéért volt, akik, bár mind a városban, mind a vidéken kisebbségben voltak,⁷ a virilizmus segítségével a városban is, a megyében is, a közigazgatást a kezükben tartották. A románok a rohamosan fejlődő Brassót törvényhatósági joggal ruházták föl, de a megyéből kivált város helyett Háromszék megyéből a Bodza völ-

⁶ A már kialakult központoknak a területbeosztás szempontjából való nagy fontosságára több ízben, így legutóbb „Közigazgatásunk területi beosztásának országos rendezése” című cikkemben (A Korszerű Közszolgálat útja, 11. sz. 36—37 l.) rámutattam.

⁷ Brassó városban 41.056 lakos közül 10.841, az egész megyében 29.542 volt német, 35.572 magyarral és 35.091 románnal szemben.

gyét, Fogaras megyéből a Persányi hegységtől keletre eső 16 községet (töröcsvári járást) Brassó megyéhez csatolták. Ezáltal elérték, hogy a törpe megye életképesebb lett, s mivel a hozzácsatolt területek lakosságának túlnyomórésze román, a megyében a románok 60 %-os többségre jutottak. Ettől eltekintve azonban, mindkét átcsatolás közlekedési szempontból is teljesen megokolt. Minthogy a románok Fogaras megyét a töröcsvári járás elcsatolása után is fenn akarták tartani,⁸ hozzácsatolták Nagyöküllő megyének Fogaras város közelében levő 20 községét, a nagysinkai járás vegyes román-német-magyar lakosságát. Nagyöküllő megyét az elvesztett nagysinkai járásért a Segesvár közelében levő, részben szász lakosságú, 3 Udvarhely- és 4 Kis-Öküllő-megyei községgel kárpótolták.

A magyar érában Szeben megyében Nagyszeben szintén azért maradt meg rendezett tanácsú városnak, hogy a német többségű város a virilizmus segítségével biztosítsa nemcsak a városban, hanem a megyében is a szászok érvényesülését. A románok az erősen fejlődő Nagyszebent törvényhatósági joggal ruházták fel és így a megyéből kikapcsolták, viszont a megyéhez csatolták Alsó-Fehér megyéből a nagyközséggé lefokozott Vizakna várost és 16 községet, amelyek Nagyszeben közvetlen környékén vannak.

Alsó-Fehér vármegye területe jelentékenyen módosult és a magyar Nagyenyed helyett a románok előtt kedvesebb Gyulafehérvár új megyei székhely köré csoportosult. A Szeben megyének átadott vizaknai járás helyett megkapta a Gyulafehérvár közelében levő Szászsebes várost és a hasonló nevű járást, de elcsatolták tőle a balázsfalvi járást és az új székhelytől messze eső marosújvári járás keleti részét.

Az erdélyi magyar vármegyék között Kis-Öküllőnek volt a legrosszabb területi beosztása. A kisméretű (116.091 lélek) megye egy járása a Maros, három járása a Nagyöküllő és a Kisöküllő völgyében terül el és különböző, a vármegyén kívül álló központok felé gravitál. Magában a három völgyben, három vasúti vonal mentén fekvő megyében igazi központ nem tudott kifejlődni. Az egyetlen racionális megoldás a megyének Maros-Torda, Nagyöküllő és Alsó-Fehér megyék közti szétoztása lett volna. A románok másképp jártak el. Hozzácsatolták a megyéhez a balázsfalvi járást és székhelyét a magyar Dicsőszentmárton helyett Balázsfalvára, a gör. kath. románok metropolisába tették, amelynek az erdélyi román történelemben jelentékeny szerepe volt. Az új székhely közlekedési szempontból, a marosmenti radnóti járás kivételével, sokkal megfelelőbb, mint a régi.

Torda-Aranyos vármegye csak kisebb változásokat szenvedett. A marosludasi járás távolabb eső 14 községét a Maros-Torda megyei mezőbándi járáshoz, viszont Alsó-Fehér vármegyének Marosludas szomszédságában levő 10 községét a megyéhez csatolták.

⁸ Ebben valószínűleg az is közrejátszott, hogy Fogaras bizonyos szerepet játszott az erdélyi román történelemben.

Krassó-Szörény megye kettéválasztása nem jelentette a régi, 1880 előtti helyzet visszaállítását. Akkor Szörény megye Karánsebes székhellyel a karánsebes—orsovai vasútvonal mentén terült el. A románok Szörény megyéje a Temes, Bega és Maros völgyét foglalja magában, Lugos természetes központtal, míg Krassó megye az új székhely, Oravicabánya körül terül el az Alduna, Méra, Karas és Berzava völgyeiben. Temes megyéhez hozzákerült Torontál román része, mert községei teljesen Temesvár vonzókörébe esnek; viszont Temes megye Arad város szomszédságában levő 11 községe Arad megyéhez került.

A járási beosztás változásainak részletes ismertetését feleslegesnek tartom. Elég annyit megjegyezni, hogy ott is hasonló elvek érvényesültek, mint a megyéknél: több járás székhelye megváltozott és a járások területét is a járási székhelyek köré csoportosították.

A visszatért területen a román uralom alatt véghezment változásokat az ismétlések elkerülése végett a magyar kormány által a visszatérés után életbeléptetett új beosztás tárgyalása során fogom a szükséghez képest ismertetni és bírálni.

A második bécsi döntés — éppúgy mint az első — nem teremtett természetes határt; az új határvonal tájegységeket, folyóvölgyeket, közlekedési vonalakat vág ketté s központok és mögöttes területei között emel kínai falakat.

A magyar kormánynak, mikor a visszatért terület közigazgatási beosztásához hozzáfogott, ezzel a keserű adottsággal számolnia kellett. Az új határvonal hatalmas darabokat tépett le Bihar (5 teljes járás), Kolozs (5 járás részei) és Háromszék megyék testéből és Maros-Tordából (3 község) és Udvarhelyből is (10 község) leszakított jórészt színmagyar községeket.

Természetes, hogy ilyen határvonal mentén nem lehet teljesen racionális beosztást létesíteni. Láttuk, hogy a románok az osztatlan Erdély birtokában is túlkicsiny megyéket létesítettek, illetőleg hagytak meg; a magyar kormány ugyanerre már kényszerítve volt, még ha nem vezette volna is a tradíció. *A mostani határ mentén a kisépességű székely megyék, éppúgy mint a többi visszaállított megye is — Ugocsa kivéve — határozott tájegység.* A románok teljesen racionálisan egyesíthették volna az Olt-völgyi Háromszéket az ugyancsak Olt-völgyi Brassóval, a Nagyküüllő-völgyi Udvarhelyt Nagy-Küüllő megyével, de nagyon nehéz lenne a kisépességű Háromszéket Csikkal, mégkevésbé Udvarhellyel, vagy ez utóbbit Maros-Tordával egyesíteni.

A visszaállított megyék közül Ugocsa még a háború előtti kis Ugocsa megyét sem foglalja teljesen magában, mert rutén lakosságú része (34.936 lélek), a régi megyének majdnem harmadrésze, a Kárpátalján maradt. A csonka Ugocsa megye nem alkot táji egységet, igazi központja nincs, tiszántúli része Szatmárnémeti, tiszáninneni része Beregszász vonzókörébe tartozik, népessége (2 járás, 71.853 lélek) csekély. Visszaállítását pusztán a tradíciónak köszönheti s talán annak, hogy a kisvárosias jellegű székhelynek, Nagyszőlősnek, amely a nyelvhatáron van, és maga

is vegyes népességű, a megyei intézményekkel, hivatalokkal való erősítése, egy magyar kulturális végvár megalkotása, nemzeti szempontból is nyereséget jelenthet.

Ha a régi vármegyéknek kivétel nélkül való visszaállításával a kormány a tradíció alapján járt is el, a megyék területi beosztásánál már bőségesen élt — éppúgy mint a Felvidéken tette — az 1940. évi XXVI. törvénycikkben kapott felhatalmazással. Az 1918 évi állapothoz képest a most érvénybe lépett beosztás szerint 101 község került más megyébe. Ez átcsatolások segítségével sikerült a románoknál nagyobb következetességgel keresztülvinni azt az elvet, hogy a kisebb-nagyobb tájegységek szerint, a kialakult természetes központok körül kell a vármegyék és járások területét csoportosítani.

Az 1940 évi november 26-án életbelépett törvényhatósági beosztás a következő:⁹

Bereg vármegye	131.544	lélek
Beszterce-Naszód vármegye	139.455	..
Bihar vármegye	450.550	..
Nagyvárad t.jv.	82.687	..
Csik vármegye	157.167	..
Háromszék vármegye	127.769	..
Kolozs vármegye	149.198	..
Kolozsvár t.jv.	100.844	..
Máramaros vármegye	194.504	..
Maros-Torda vármegye	256.997	..
Marosvásárhely t.jv.	58.517	..
Szatmár vármegye	598.772	..
Szatmárnémeti t.jv.	51.495	..
Szilágy vármegye	265.808	..
Szolnok-Doboka vármegye	225.975	..
Udvarhely vármegye	107.640	..
Ugocsa vármegye	71.855	..

A legnépesebb Bihar vármegye területe csak annyiban változott, hogy a Királyhágón túl fekvő két községe Kolozs megyéhez csatoltatott, illetőleg ott maradt, mert már a románok oda-csatolták, viszont Szatmár megyének egy, a vármegyébe beéke-lődő községe, Érkörtvélyes, a megyéhez került. Annál erősebb változás történt a járási beosztásban.

Egyízben kifejtettem már máshelyütt, hogy az egész országban Bihar megyének volt a legrosszabb, a közlekedési viszonyokat teljesen figyelmen kívül hagyó járási beosztása. A derecske—nagyvárad vasútvonal mentén az a lehetetlen helyzet állott fenn, hogy kis távolságon belül hat egymásután következő község öt különböző járáshoz tartozott.¹⁰ Most e községek közül kettőt a

⁹ Életbeléptette a 7.800/1940 M. E. sz. rendelet. A népességi adatok az 1950. évi népszámláláson alapulnak.

¹⁰ Konyár a derecskei, Esztár a berettyóújfalusi, Kismarja a szalárdi, Nagykereki és Kisszántó a biharkeresztesi és Biharpüspöki a nagyvárad járáshoz.

derecskei, a többit a nagyváradi járáshoz csatolták. Ugyancsak rendezést nyert a románok által megszüntetett, de most újra felállított cséffai járás területi beosztása is. Ennek székhelye a békészsaba—nagyváradi vasútvonal mentén, két községe ellenben a vésztő—kötegyáni, három községe a vésztő—nagyváradi vasútvonal mellett volt. Az előbbi két község járási székhelyét vasúton csak Nagyszalontán, tehát egy másik járás székhelyén át, az utóbbi három község pedig Nagyváradon keresztül érhetette csak el. Most a közlekedési viszonyoknak megfelelően ez öt község a nagyszalontai, illetőleg a nagyváradi járáshoz került át.

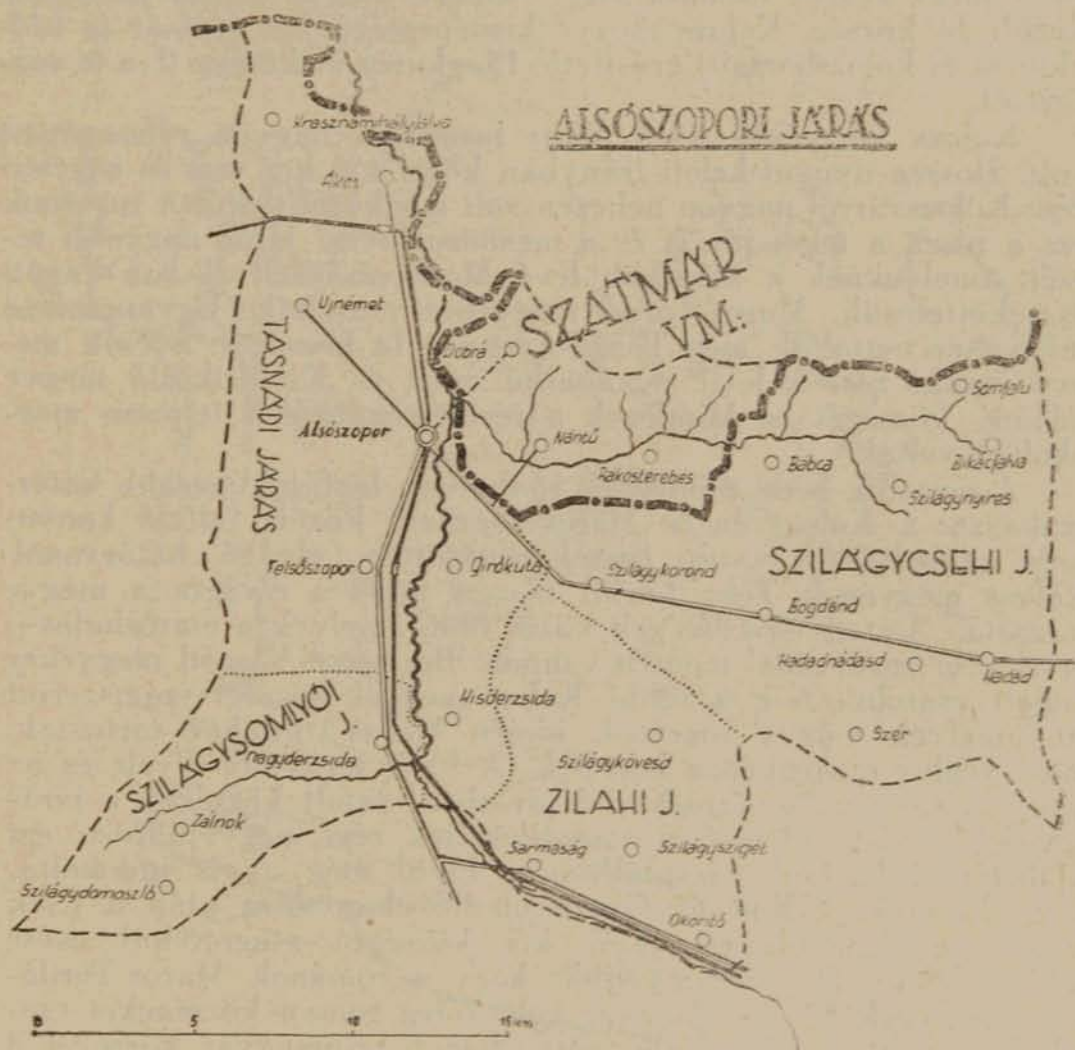
A románok Szilágy megyét tetemesen megnagyobbították, ellenben Bihar megye érmihályfalvi, Szatmárnak nagykárolyi járását és Nagykároly városát hozzácsatolták. Hogy ennek az intézkedésüknek mi volt az oka, nem tudjuk megállapítani, mert racionálisnak egyáltalában nem mondható: mindkét járás sokkal közelebb van saját megyéjének székhelyéhez, mint a félreeső és nehezen megközelíthető Zilahhoz. Gondolhatnánk nacionalista szempontokra, de Biharban és Szatmárban e járások elcsatolása nélkül is megmaradt volna a román többség. Lehet, hogy a túlnépes Bihart akarták kissé megnyirbálni; Szatmár megyénél azonban ez a magyarázat sem állhat fenn, mert népessége kisebb volt, mint Szilágyé. A magyar kormány természetesen e meg nem okolt átcsatolásokat hatálytalanította.

A román éra Szilágyban két új járást szervezett. Ezek közül a vármezői a zilahi és zsiói járások déli részeiből alakult két patak völgyében, természetes központ nélkül; ezt, mint feleslegeset, a magyar kormány megszüntette. Sokkal szerencsésebb volt az alsószopori járás megalakítása a tasnádi, szilágycsehi és zilahi járások egyes részeiből, továbbá a Szatmár megyei erdődi járásból átcsatolt három községgel. A magyar kormány e három községet meghagyta Szilágynek, mert a földrajzi viszonyok ezt kényszerítően előírták: e községeket eddigi székhelyüktől, Erdődtől, hegygerinc választja el és egy olyan patak völgy középső részén fekszenek, melynek felsőfolyása Szilágy megyében van és alsófolyása Alsószopornál torkollik be a Kraszna völgyébe. A magyar kormány ezt a járást továbbra is fenntartotta, de a románok tökéletlen munkáját kiegészítette további három községnek a szilágy-somlyói és két községnek a zilahi járásból való hozzácsatolásával. Így ez a jól kikerekített, jó központtal bíró, eléggé népes (29.494 lélek) új járás öt régi magyar járás részeiből alakult ki, tehermentesítve a szomszédos túlnépes járásokat (l. az 5. vázrajzot).

Szatmár vármegye székhelyének megállapítása körül még a magyar uralom alatt nagy harcok folytak a megyében. A román kormány Nagykárolyt, az eddigi székhelyt Szilágy megyéhez csatolta és a megye székhelyét a központi fekvésű Szatmárnémetibe tette át. A magyar kormány is meghagyta ezt a székhelyt, amely a megye valamennyi járásával egyenes vasúti összeköttetésben van. Ugyancsak megmaradt a megyénél a románok alatt Szolnok-Dobokából átcsatolt kápolnokmonostori járás is, mert előbbi megyéjétől hegygerinc választja el.

A második bécsi döntés után a hatalmas Máramaros (9.716 n. km.) egész területe visszatért a Szent Koronához. Az új Máramaros megye azonban jóval kisebb a réginél: északi része továbbra is megmarad Kárpátalján és csak a Tisza völgyében levő magyar (Visk, Técső, Kerekhegy, Aknaszlatina) és négy román többségű községet csatolták a vármegyéhez.

Az új csonka Ugocsa megye három részből alakult meg: a volt Bereg és Ugocsa k. e. e. vármegye ugocsai, még az első bécsi döntés idején visszatért részéből, továbbá a második bécsi döntés

5. vázrajz.

révén visszatért részéből, végül az 1939 március hava óta Kárpátaljához tartozó egyes községekből (Nagyszöllős és környéke).

Szolnok-Doboka megyét a románok erősen megnyírbálták: egy járását Szatmár megyéhez, 15 községét Beszterce-Naszód megyéhez, a szamosújvári járás 5, és a csákgorbói járás 7 községét Kolozs megyéhez, a csákgorbói járás 8 községét pedig Szilágy megyéhez csatolták. A magyar kormány a Beszterce-Naszód megyéhez csatolt 15 községet visszaadta a megyének, a többi elcsatolást azonban, mert teljesen megokoltak voltak, továbbra is ér-

vényben hagyta. Sőt e téren még tovább ment. A románok felismerték, hogy a csákiigorbói járás nem természetes, hanem mesterkélt közigazgatási egység. A járást egy vízválasztó hegygerinc vágja ketté, völgyei négy irányba futnak szét, a jelentéktelen járási székhely, Csákiigorbó, a járás egyik szélén van. A románok megelégedtek a fél megoldással; az általuk erősen megcsönkített járást (14.355 lakos) célszerűtlen beosztásában továbbra is meghagyták. A magyar kormány következetesebben járt el, mert megszüntette az egész fölösleges járást és községeit három megye és 5 járás között osztotta szét. Szilágy megye zsibói járásához került 14 község, Kolozs megye kisépességű két járását (a hídalmásit és kolozsborsait) erősítette 15 odacsatolt község (l. a 6. vázrajzot).

Kolozs megyének 1918 előtti beosztása nagyon célszerűtlen volt. Hossza nyugat-keleti irányban közel 150 km volt és a keleti rész Kolozsvárról nagyon nehezen volt megközelíthető. A románok ezt a részt, a tekei járást és a mezőörményesi járás nagyobb részét, amelyeknek a közelebb levő Marosvásárhellyel van vasúti összeköttetésük, Maros-Torda megyéhez csatolták. Ugyancsak e megyéhez csatolták még Torda-Aranyos 14 községét, a Csík megye északi részén levő románajkú részt és Kis-Küküllő megye néhány községét is. Mindezek a területrendezések teljesen megokoltak voltak.

A második bécsi döntésnek ráknézve legfájdalmasabb határszakasza, a Kolozsvár és Marosvásárhely között felfelé kanyarodó, székelyföldi vasúti összeköttetésünket elvágó határvonal, Kolozs megyének Teke körüli részeit teljesen elvágta a megye törzsétől. Az ittlévő községek közül ötöt, amelyek a marosludas—besztercei vasútvonal mentén vannak, Beszterce-Naszód megyéhez kellett csatolni, míg a többi Kolozs-megyei község, számszerűen 29, amelyek már a románok idején Maros-Tordához tartoztak, most végleg e megyéhez kerültek. A Csík megyétől elvett és az újonnan szervezett maroshévízi járáshoz csatolt községek e járás egyidejű megszüntetésével visszakerültek régi megyéjükhöz; ezt a történeti határok visszaállításán kívül még az is indokolta, hogy Borszék, Bélbor és Gyergyóholló elcsatolása után a Csík megyei gyergyótölgyesi járás két községre zsugorodott össze (12.547 lélek). Ha megfigyeljük, hogy a románok Maros-Tordához, amelynek 57 %-a magyar volt, főleg román községeket csatoltak, viszont a Kisküküllő völgyében 6 színmagyar községet a megyétől elszakítottak, ismét felmerül a gyanú, hogy ezzel egy székely vármegye magvarságát akarták meggyöngyíteni. Ennek a feltevésnek azonban ellentmond az a körülmény, hogy ezekkel az átcsatolásokkal sem értek el román többséget (287.390 lakosból 130.118 a román), pedig, ha ezt akarták, könnyen el is érhatték volna a közeli radnóti (Kis-Küküllő vármegye), túlnyomórészt románajkú járásnak hozzácsatolásával. A nacionalista szempont ebben az esetben is legföllebb másodlagos szerepet játszott.

Kolozs megyében a bánffyhunyadi járásból a románok fölöslegesen kihalótták a kalotai járást és megszervezték a kolozs-

az új járással viszont az egyes községeknek más járásokhoz csatolása révén megkisebbedett marosi alsó- és felsőjárást (amelyek mindegyikének székhelye Marosvásárhely volt) a magyar kormány marosvásárhelyi járás néven egyesítette.

A többi három székely megye területében és beosztásában sem a román éra alatt, sem most nem történt jelentős változás: Háromszék megyében a románok idején létesült kis uzoni járást a magyar kormány, mint fölöslegeset, megszüntette.

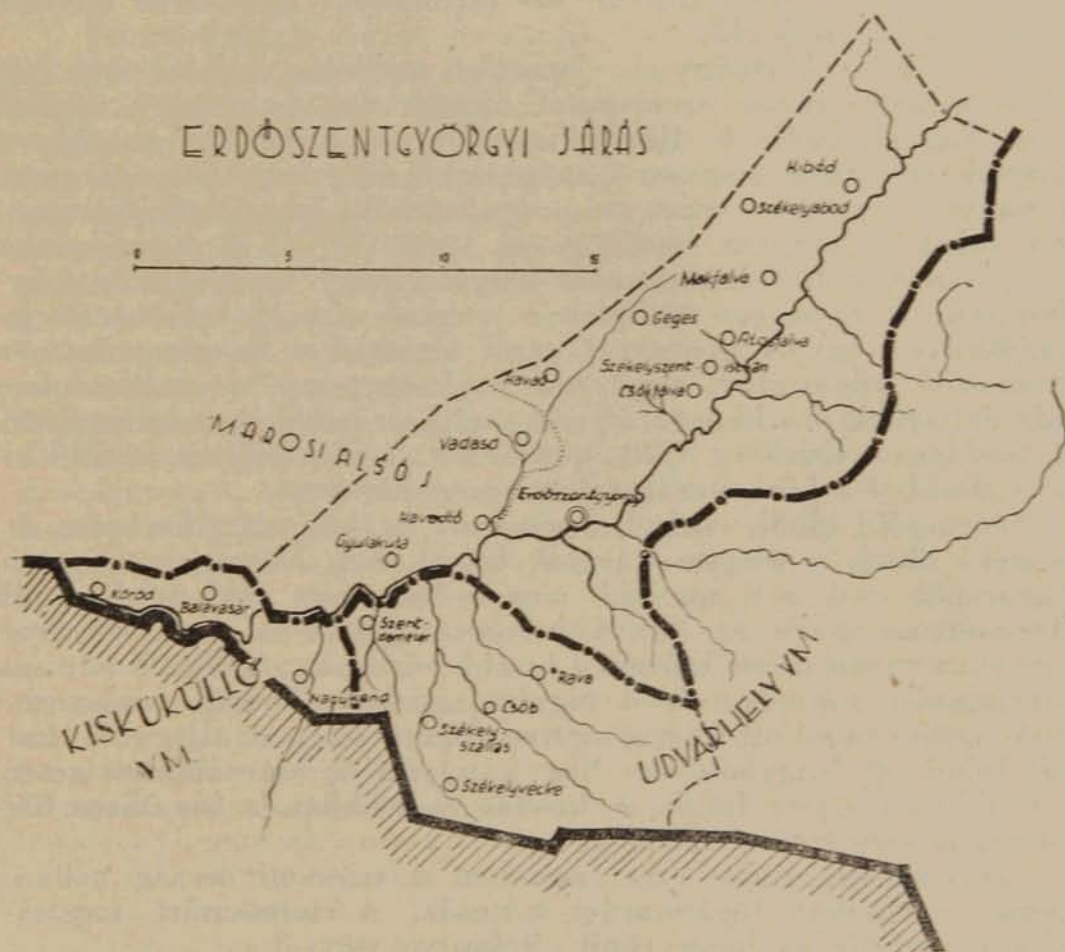
Kétségtelen, hogy az új megyei beosztásban Udvarhely megye tagozódása felel meg legkevésbé a racionális követelményeknek. Északon négy községe Erdőszentgyörgy felé gravitál (a román uralom alatt oda is tartoztak), délkeleten pedig az oklándi járás jelentékeny részét a homoródi hegység gerince választja el a járási székhelytől és a megye többi részétől. Ez az úgynevezett Erdővidék, amelynek természetes központja, Barót, már Háromszék megyéhez tartozik és a baróti járás székhelye. Az erdővidék 9 községének lakossága már 1918 előtt mozgolódott, hogy Háromszékhez csatoltassanak, de e kívánságuk sem a románok alatt, sem most nem teljesült, noha közülük három községnek útja a távoleső járási székhely felé Baróton, tehát egy idegen járási székhelyen megy keresztül. A magyar kormányt, amely egyébként a közigazgatási beosztásban — mint láttuk — hasonló esetekben mindig a természetes központok javára döntött, valószínűleg az vezette elhatározásában, hogy a kisépességű Udvarhely megyét máris érzékenyen érintette 6 községnek Maros-Tordához való csatolása, 9 községének román uralom alatt maradása és így a megye életképességének megőrzése céljából volt kénytelen ez elgravitáló községeket a megye kötelékében megtartani.

A *jegyzőségi beosztás* terén a románok munkája teljesen nélkülözte az egységes elveket. Ügylátszik, ezzel nem a kormányzat, hanem csak alsóbb szervei foglalkoztak. A régi magyar jegyzőségi beosztást legtöbbszörre változatlanul — hibáival együtt — meghagyták, egyes helyeken megjavították, másutt viszont rosszabbá tették. E téren kevésbé érvényesült a kis egységek alakítása iránti hajlamuk; 22 éves uralmuk alatt 30 jegyzőséget megszüntettek és 45 újat létesítettek. Ebből arra következtethetünk, hogy a megyéknek és járásoknak a megokoltnál nagyobb számban való létesítésénél nem elvi szempont, a közigazgatás intenzívebbé tétele vezette őket. Ebben az esetben elsősorban e sok községre kiterjedő, nagynépességű jegyzőségeket kellett volna a nép érdekében megosztaniok, mint ahogy az Magyarországon 1918 után történt; a befolyásos emberek elhelyezésére azonban a falusi jegyzői állások kevésbé voltak alkalmasak...

A *városszervezési politika* terén ugyancsak nélkülözzük a románok eljárásában az egységes elvek érvényesülését. Tudvalevő, hogy a románok 1938-ban új közigazgatási törvényt alkottak,¹¹ amely háromféle városkategóriát állapít meg: törvényható-

¹¹ L. „Az 1918. aug. 14.-i új román közigazgatási törvény” c. ismertetést e folyóirat II. évf. 2, 3, 4. számaiban.

sági joggal bíró, megyeszékhely és nem megyeszékhely várost. A megyei székhely városok kb. a mi volt rendezett tanácsú városunknak felelnek meg, míg a nem megyeszékhely város a cseh-szlovák kibővített hatáskörű nagyközségnek. Ez utóbbiak ugyanis, bár felettes hatóságaikkal közvetlenül, a szolgabíró kikapcsolásával érintkeztek, mégis alá voltak rendelve a járási szolgabírónak is, akinek joga és kötelessége volt a város közigazgatási működésének felülvizsgálata és ellenőrzése. Az ilyen város polgármesterét a prefektus nevezte ki és az állás elnyerésére elegendő volt a gimnáziumi érettségi bizonyítvány.

7. vázrajz.

A közigazgatási törvény alapján törvényhatósági jogú városok lettek Kolozsvár, Temesvár és Gyulafehérvár (12.282 lélek!) tartományi székhelyek, továbbá Nagyszeben, Brassó, Arad és Nagyvárad. Bár a törvény a törvényhatósági jog elnyerését ahhoz köti, hogy az illető városnak 50.000 lakosa legyen, az 51.495 lakossal bíró magyar Szatmárnémeti ezt a jogot mégsem kapta meg.

A románok jól tudták, hogy a városok a magyarság erősségei és azért mindent elkövettek, hogy a városokban a román elemet túlsúlyba juttassák. Szervezési téren e törekvés abban jelentkezett, hogy

1. a városok számát növelték,¹² természetesen elsősorban a román vagy romanizált községek sorából, kitüntetve a román nemzetiségi küzdelmek idején már érdemet szerzett jelentéktelen helyeket is, mint Naszódot (3.512 lélek), Belényest (4.293 lélek) és Balázsfalvát (a hozzácsatolt Kisbalázsfalvával együtt 4.618 lélek);

2. a városok lakosságának összetételét szomszédos oláh falvak hozzácsatolásával javukra megváltoztatták: így a némettöbbségű Oravicabányához három, a szintén német többségű Orsovához két, a magyartöbbségű Vajdahunyadhoz két román községet csatoltak;

3. a román nemzetiségi küzdelmek idején érdemet szerzett városokat megyei (Balázsfalva), sőt tartományi székhellyé (Gyulafehérvár) léptették elő.

A magyar kormány a visszatért területen valamennyi régi város megyei városi szervezetét megtartotta és megyei várossá tette Nagyszalontát és Bánffyhunyadi is. Minthogy azonban a városok egy része nagyon kisméretű és gyenge anyagi erejű, a megyei városi szervezet számukra túlköltséges és túlméretezett lett volna. A magyar kormány az 1940. évi XXVI. törvénycikk 3. §-ában kapott felhatalmazás alapján nagy horderejű intézkedést tett: a visszatért területen a megyei városok szervezetét jelentékenyen egyszerűsítette s ezzel *lényegében megteremtette a harmadik várostípust*, amelynek szükségességét a szakirodalom már évtizedek óta hangoztatja. Az egyszerűsítés igen mélyreható. A Budapesti Közlöny 1940. november 21-i számában közölt ki-vezésekből a következőket lehet megállapítani:

árvaszéki elnök csak Kolozsvárott és Nagyváradon van, árvaszéki ülnök a megyei városok közül csak Máramarosszigeten. Tanácsnok csak a 8 nagyobb megyei városban van, ügyész csak Máramarosszigeten és Nagykárolyban. Állatorvos csak 8 városban van; városi mérnök nincs 4 kisebb városban. A kisebb városok fogalmazási státusban levő fogalmazási személyzete rendszerint csak három főből áll (polgármester, főjegyző, II. o. aljegyző); hathét főből áll Nagybányán, Nagykárolyon és Máramarosszigeten, a többinél négy-öt főből. A kisebb városokban a hivatásos tűzoltóságot sem szervezték meg.

Hasonlítsuk össze ezzel szemben a trianoni ország néhány kisebb városának fogalmazási státusát. A mindenütt meglevő polgármestertől és főjegyzőtől eltekintve van:

Szentendrén (7.246 lélek) két tanácsnok (egy műszaki), egy aljegyző;

Kalocsán (11.880 lélek) két tanácsnok (egy műszaki), két aljegyző;

Túrkevéen (13.520 lélek) egy tanácsnok, egy árvaszéki ülnök, egy aljegyző, egy fogalmazó;

¹² Csak egy várost szüntettek meg, a 3.969 lakosú Vizaknát, ellenben meghagyták városnak a román Abrudbányát (2.468 lélek) és Hátszeget (5.383 lélek). Új városok a szövegben említettekén kívül Nagyszalonta (15.297 lélek, magyar), Bánffyhunyadi (5.401 lélek, magyar, román), Petrozsény (15.405 lélek, román, magyar), Resicabánya (19.868 lélek, német, román) és Lippa (6.000 lélek, román, német).

Kisújszálláson (14.532 lakos) három tanácsnok, egy árvaszéki ülnök, két aljegyző;

Zalaegerszegen (13.511 lélek) két tanácsnok (egy műszaki), egy aljegyző, egy fogalmazó.

E nagy bőséggel szemben Erdélyben pl. a megyeszékhely Zilahon (8.540 lélek) a polgármesteren és főjegyzőn kívül egy aljegyző, a szintén megyeszékhely Sepsiszentgyörgyön (10.818 lélek) két aljegyző van. Súlyos pótlókkal küszködő kis városainkban tehát bő tér nyílnék a szervezet egyszerűsítésére, a kiadások apasztására.

Ismertetésünk végére jutottunk. Láttuk, hogy a visszatért területek közigazgatási beosztásánál a megyék és városok számát illetően érvényesült a tradíció, amely visszaállította majdnem valamennyi 1918-ban fennállott vármegyénket és városunkat. A megyék és járások területi beosztásában és a városok szervezetében azonban már igen jelentős szerephez jutottak a racionális szempontok is; a földrajzi-, közlekedési-, gazdasági viszonyok és a gazdaságosság elvének figyelembevétele. Ha a visszatért területek, bár kifogástalannak nem mondható közigazgatási beosztásait összehasonlítjuk a trianoni Magyarországgal s látjuk a sokhelyt teljesen elavult megyei- és járási beosztást, amely közlekedési szempontból valósággal lehetetlen helyzeteket teremt,¹³ látjuk a túlméretezett, fölöslegesen drága községi és városi szervezeteket (kisnépességű, nagy államsegélyt igénybevevő jegyzőségek, s államsegélyből élő városok) s tudjuk, hogy mindezeknek a költséges visszasságoknak megszüntetése a fennálló állapothoz ragaszkodó érdekeltek merev ellenállása miatt évekig tartó tárgyalgatók után is csak kisebb részben sikerül, alig lehet elzárkóznunk attól a következtetéstől, hogy *a jelenlegi közigazgatási beosztás racionalizálására a trianoni Magyarország területén is égető szükség van.* Ez azonban csakis akkor kecsegtet gyors eredménnyel, ha a kormány annak keresztülvitelére a trianoni ország területére kiterjedő ugyanolyan felhatalmazást kap, mint amelyet a törvényhozás egyhangú akarata a visszatért Felvidékre, Kárpátaljára és a keleti és erdélyi részekre neki megadott. Az ilyen, részben személyzetcsökkenéssel is járó, reform keresztülvitelére a körülmények most rendkívül kedvezők, mert míg néhány év előtt az állástalan diplomások elhelyezése okozott súlyos gondokat, most a közigazgatási közületek a pályázatok meddőségén keseregnek. A köz érdekében feltétlenül szükséges racionalizálási intézkedések tehát most az egyéni egzisztenciák tönkretétele nélkül viszonylag símán keresztülvihetők.

BENISCH ARTHUR

¹³ Vegyük csak a pestmegyei Tószeg község esetét, amelynek valamennyi illetékes hatóságához és hivatalához vezető útja (főszolgabíróság Abonyban, járásbíróság és adóhivatal Cegléden, törvényszék és pénzügyigazgatóság Kecskeméten, megyeszékhely Budapesten) a szomszédos Szolnokon vezet keresztül, ahol mindezek az intézmények megvannak.

TÁRSADALMI NÉPJÓLÉT SZERVEZETE NÉMETORSZÁGBAN.

I. Az egész világon tapasztalható az a szociális nyugtalan-
ság, mely napjainkban oly sok és nagyjelentőségű változásnak
lett okozójává. Ennek a nyugtalan-
ságnak a megszüntetése fon-
tos feladat, mert az alkotó munkához nyugodt légkör, meg-
felelő lelki és gazdasági színvonalon tartott munkaerők szük-
ségesek.

A szociális kérdések nyomasztó erejű fellépése csak néhány
évtizedre tekinthet vissza. Mindeddig helyi problémának tekintet-
ték, és községi kezdeményezésből, támogatásból igyekeztek meg-
oldani. Mióta azonban ez a problémakör mind nagyobb és na-
gyobb tért hódít, az államhatalom is igyekszik a generális meg-
oldások felé.

A háború utáni államforma változások több országban igen
nagy hatalmat adtak az állam kezébe s ezzel a generális megoldá-
sok útjából a közjogi akadályok is elhárultak.

Németország azok közé az államok közé tartozik, melyek az
elsők között alkották meg a maguk átfogó szociális szervezetét,
és az azóta köztudomásra jutott eredmények joggal teszik kíván-
csivá a szakembereket, hogyan, milyen szervezet, módszerek és
elvek mellett dolgozik.

II. A német viszonyokban a hatalomnak a nemzeti szocialista
párt által történt átvétele jelentett fordulópon-
tot. Az 1933. év ele-
jén, mikor ez megtörtént, Németország legnagyobb problémája a
kínzó munkanélküliség és az ezzel együttjáró erkölcsi, gazdasági
és politikai nehézségek leküzdése volt.

1932/1933 telén 7 millió munkanélkülit tartottak nyilván, akik
eltartottjaikkal együtt majdnem a népesség egyharmadát
jelentették. Az erkölcsi viszonyok leromlottak, a nagyvárosok már
az apró gyermekek nevelését is veszélyeztették, óriási lakáshiány
jelentkezett, az emberek rongyosak, éhesek és fáradtak voltak.

Az új kormány azonnal megindította az általános gazdasági
újjáépítési program keretében a nagy tömegek újra munkába
vonását. A munkateremtő folyamat azonban természeténél fogva
kissé lassabb és a sürgető szükségletet teljes mértékben ezúton nem
lehetett rögtön kielégíteni. Számolni kellett a közelgő tél nehé-
zségeivel is, amely a német nagyvárosokban évek óta súlyos zavar-
gásokat hozott.

Teljesen új szervezet kiépítése a rendelkezésre álló rövid idő
alatt a szükségelt méretekben lehetetlen lett volna s így kény-
szerűségből pártemberek lettek a társadalmi népjólét első meg-
szervezői és megindítói. A nemzeti szocialista munkáspártnak
ugyanis az egész országra kiterjedő szervezete, nagyszámú ön-
kéntes munkaereje volt, így tehát készen állott az az organizáció,
amelyet a nagyszabású szociális munkára csak fel kellett hasz-

nálni. Egyedül ennek a pártorganizációnak állottak olyan tömegek rendelkezésére, hogy egy ilyen akció eredményesnek ígérkezhetett.

Amint az idő haladt, úgy töltötték meg az első idők kényeszerű kereteit szakképzett, kizárólag szociális munkásokkal és német alapossággal építettek fel aránylag rövid idő alatt olyan óriási népjóléti szervezetet, mely az államtól egyetlen fillér támogatásban nem részesült, mégis közel félmilliárd márkát és sokmillió munkaórát mozgat meg évente.

Amint munkájuk sikerrel haladt előre, az állam és a párt részéről is fokozott támogatásban és elismerésben részesültek. 1933-ban az N. S. V. (*Nationalsozialistischer Volkswohlfahrt*) hivatalos pártszerv rangjára emelkedett és 1934 végén már külön Népjóléti Főhivatal (*Hauptamt für Volkswohlfahrt*) intézte az ügyeket.

A legelső teendők egyike volt a közelgő télre való tekintettel a téli segélyakció megszervezése, amely Hitler Adolf megnyitó szavait tette vezérelvvé: „Keiner soll hungern, keiner soll frieren.“ Nagyszabású gyűjtés indult meg a legváltozatosabb formák közt, hogy a népesség télire való elemi szükségleteit, a ruházkodást, táplálkozást és lakást mindenki számára biztosíthassák. Ezt a különlegesen megszervezett segélyakciót fokozódó sikerrel évről-évre megismételték, annyira, hogy ma már ennek a bevétele alkotja az egészéves népjóléti munka egyik legfontosabb anyagi fedezetét.

A *W. H. W.*, a *Winterhilfswerk* 1936-ban törvény útján külön jogi személyiséget és alkotmányt kapott, szervezését külön birodalmi felhatalmazott, — a mi fogalmaink szerint kormánybiztos, — intézi.

III. A több, mint hatéves munka után most már egy — célkitűzéseiben és szervezetében — teljesen kialakult intézmény áll előttünk.

Célja a német népközösség testi és szellemi jólétének megfelelő eszközökkel minél magasabb fokra való emelése. A nemzeti szocialista felfogás értelmében működése csak a német népközösség tagjaira terjed ki. Ez alól kivétel a WHW, amely minden rászorulót segélyez. Második főelv, hogy gondoskodása csak a népközösség számára értéket jelentő egyénekre terjed ki, az „erbgesund“ egyénekre, akik sem testi, sem szellemi örökölhető betegségben nem szenvednek, vagy nem aszociális hajlamúak.

Teszi ezt azért, mert csak ezek felsegítése, meggyógyítása és a munkafolyamatba való behelyezése jelent érték-gyarapodást a társadalom számára. Az öregek, elaggottak, gyógyíthatatlan betegek eltartása a községekre és az államra hárul.

Gondoskodása horizontálisan és vertikálisan két-két főirányra oszlik. Gondoskodik a szellemi színvonal emeléséről és itt határozottan népnevelési feladatokat végez, de gondja van egy-szersmint testi szükségletek kielégítésére is.

A gondoskodás másik főmegoszlása a már meglevő bajokon való azonnali segítség, valamint a jövőben bekövetkező bajok, ártalmak előzetes elhárítása.

Az első a *Fürsorge*, a másik a *Vorsorge*. A hangsúly mindig a *Vorsorgen* van. A preventív gondoskodás előnyei kétségtelenül nagyobbak, jobban őrzi meg a társadalmi értékeket, kevesebb költséggel jár, de kiterjedt szervezet szükséges hozzá.

Az alamizsna rendszer mindenáron való elkerülése nagy szerepre jut a jóléti szervezet lélektani alapjai között. Ennek oka, hogy az önállóságot, az egyéni kezdeményező erőt, — mint az egyén értékes tulajdonságait, — épen akarják megőrizni, nehogy csökkentett munkaértékű egyén térjen vissza a társadalmi munkaközösségbe. Ezért a segítségnek azon módjait részesítik előnyben, ahol az egyén bizonyos energiakifejtéssel saját maga javíthat helyzetén és csak végső esetben kap ú. n. támogatást.

Egy további alaptétel az N. S. V. szervezésénél, hogy ápolja a közösségben az összetartozás érzését és az egymáson való segítség szükségét. Mindenki, aki résztvesz az N. S. V. munkájában, vagy azt bármiképp segíti, a közösség iránti köteletségét teljesíti. Ennek a gondolatnak széleskörű propagálása olyan eredményt hozott, hogy ma az egytál étel szokását, — amelynek pénzbeli feleslege a WHW-t szolgálja, — minden német családban, vagy vendéglőben, vasúti étkezőkocsiban stb. megtartják. A népjóléti munka szinte nemzeti ügygé vált, a beszámolóknál minden német szemé megcsillan, — íme, ebben én is részes vagyok.

Az adminisztrációban az a felfogás érvényesül, hogy a segítség minden előírástól, paragrafustól mentes munkamenetben jusson el céljához. A gondoskodást tehát nem kötik hivatalos formasághoz, különböző igazolványokhoz, nincs sehol meghatározva és körülírva, mennyi lehet a segélyösszeg, mennyi ideig folyósítják, milyen módjai vannak a segítségnek, hanem csak egyet tekintenek, a rászorultságot. Tudatossá tették az összes szociális munkásokban, hogy a szociális gondolkodás munkatere maga az élet, még pedig annak legszomorúbb, legsötétebb oldala. Az ott folyó munkának tehát csak egy paragrafusa lehet, az élet, a szükség törvénye, s a tevékenységet egyetlen szabály, egyetlen szankció határozza meg, a szociális munkás lelkiismerete.

A szociális munkások diszkrecionárius hatásköre igen nagy, ellenőrzésük igen csekély. Igaz ugyan, hogy aki visszaél a beléje helyezett bizalommal, azt a cselekmény tárgyi súlyát aránytalanul felülmúló súlyos büntetés éri. Erre több példát statuáltak már.

IV. Az NSV felépítése megfelel a párt országos tagozódásának. Élén a *Reichsleiter* áll, mely tisztséget az NSV megalapítása óta *Erich Hilgenfeldt* tölti be. A birodalmi szervezet *Gau*-okra, kerületekre tagozódik, kerületenként $1\frac{1}{2}$ —4 millió lakossal, aszerint, hogy vidéki, vagy városi a kerület. A városi kerületek lélekszáma mindig nagyobb, mert ott kisebbek az organizációs

nehézségek. A Gau-ok *Kreis*-ekre tagozódnak, élükön a körzetvezetővel. A *Kreisek Ortsgruppe*kra, helyi csoportokra oszlanak, vezetőjük a helyicsoportvezető. A legalsó tagozat a *Block*, amelyet a *Blockwalter* irányít. Ennek a széttagoaltságnak a főcélja, hogy végül olyan kis csoportokra oszolják fel, amely lehetővé teszi a gondozó részére a gondozott területen belül minden egyes gondozott család, egyén személyes ismeretségét. Hatékony szociális munka csak így fejthető ki, mert a szociális gondoskodás végeredményben egyénekkal foglalkozik, amelyek mindegyike külön elbírálást igényel, s ez csak a személyes alapos megismerés útján lehetséges.

A *Block*okba beosztott családok száma 25 és 400 közt változik a lehetőségek szerint. Ez a szám nem haladja túl azon kereteket, amelyekben belül az előbbi feltétel teljesítése lehetséges.

Az ilyen mérvű, a népesség minden tagjára kiterjedő gondoskodáshoz roppant méretű adminisztráció és rengeteg közreműködő szükséges. Ilyen nagyszámú személyzetnek a befolyt összegből való fenntartása túl sokat emésztene fel, s végeredményben a tömegek áldozatkészsége nem szolgálná teljes mértékben a kívánt célt.

A szükséges kb. másfélmillió szociális munkás megszervezése és adminisztrálása két főosztályban történik. Az NSV-nek vannak fizetett hivatalnokai, akik élethivatásnak választották a szociális munkás pályáját, egész munkaidejüket a szervezetnek szentelik, szükségképpen a szervezet anyagilag megfelelően honorálja is őket. Ezek foglalnak helyet a szervezet felsőbb tagozataiban s munkájukat főhivatásként látják el. Ilyen hivatalnokok dolgoznak a birodalmi, kerületi és körzeti hivatalokban. A körzeti hivatalokban már csak a vezető és néhány jobban elfoglalt személy főhivatású, azaz fizetett munkaerő, míg a többiek önkéntesen vállalnak napi 1—2 órás munkát. Ezek legtöbbszörre a pártszervezetből kerülnek ki, ahol a párttagokat a közérdekű munkára nevelik. A legalsó tagozatban csak önkéntes munkások dolgoznak, akik naponta 1—2 órát áldoznak napi munkájuk után, „ehrenamtlich”, azaz ingyenesen. Így oldják meg annak a sokezer szociális munkásnak a problémáját, amelyet egy ilyen mindenre kiterjedő szervezet szükségessé tesz. Ehhez ugyan a népnevelésnek előrehaladott foka szükséges, másrésztől azonban egyéb megoldás nehezen képzelhető el, mert a kis egységek már nem adnak oly mennyiségű munkát, hogy azok egy teljes munkaerő kihasználását szükségelnék s ilymódon az esetleges fizetett munkaerő beállítását gazdaságossá tennék.

A népjóléti szervezet birodalmi vezetése öt főcsoportra oszlik: 1. Szervezés (Organisationsamt); 2. pénzügyi igazgatás. (Amt Finanzverwaltung); 3. jóléti gondozás és az ifjúság segélyezése (Amt Wohlfahrtspflege und Jugendhilfe); 4. népegészségügy (Amt Volksgesundheit); 5. toborzás és kiképzés (Amt Werbung und Schulung).

Ugyanezen főcsoportokat találjuk meg a kerületi vezetés keretében is. Ezek a főcsoportok oszlanak azután fel al- és szakcsoportokra.

Az *Organisationsamt* foglalkozik mindennemű szervezéstechnikai kérdéssel, különleges feladatok megoldásával, személyi ügyekkel és főleg a téli segélyakció kereteinek megadásával és lebonyolításával.

A második főosztály intézi a népjóléttel kapcsolatos *pénzügyeket*. A főbb bevételi források a tagdíjak, az állandóan érkező adományok, a téli segélyakció feleslege, a konyhai hulladékok összeszedése külön országos akció keretében és az ebből fenntartott disznóhízlalótelepek hozadéka, gyűjtések stb.

A tulajdonképeni jóléti tevékenység, nem számítva a WHW-t, — amelyre még később térek rá, — a 3. és 4. osztályokban folyik.

A 3. osztály keretében foglal helyet a német népjólét másik nagy segítő tevékenysége, az anyákat és gyermekeket segítő munka (*Hilfswerk „Mutter und Kind“*). Ez a német népjóléti gondoskodásban igen nagy szerepre jut, mert a nemzet, a nép jövőjét csak egy erőteljes irányú akcióval látják biztosítva. Ennek a második nagy segítőműnek a következő munkaterületei vannak:

a) Segíti elsősorban a családot, mint a társadalmi közösség alappilléret. Teszi ezt a Blockwalter és a Braune Schwesterek működésén át, akik figyelik a család életét és ha kell, nemcsak anyagi, természetbeni, gazdasági jellegű segítséget nyújtanak, hanem a lakás, település, munkahely, valamint az erkölcsi állapot kérdésében is tevékenyen beavatkoznak.

b) A preventív gondoskodás a leendő anyáról. Kioktatás a családanyai teendőkről, terhesség idején különleges táplálékról való gondoskodás, üdültetés a szülés előtt, esetleg utána is, a birodalom minden részében levő Muttererholungsheimekben, a terhesség utolsó idejében a házimunkák elvégzése stb.

c) A csecsemőkről és kisgyermekéről való gondoskodás mind egészségügyi, mind nevelési tekintetben. Eszközei az óvodák, napközi otthonok, aratási napközi otthonok, csecsemőotthonok, kisgyermekes és iskolások étkeztetése és azok állandó felügyelete.

d) Az iskolaköteles korú gyermekekről való nagyszabású gondoskodás az üdültetési otthonokon és akciókon, az állandó tanácsadó és nevelőirányú szociális védelmen át a napközi otthonig és nevelőintézetekbe való beutalásig, a testileg és lelkileg egészségesebb környezetbe való áttelepítésig. Ez az ú. n. Jugendhilfe.

Minthogy talán a 3. osztályé a legérdekesebb munkaterület, nézzük végig a feladatok részletes megoldási módjait.

A kerületi vezetésnél a 3. osztálynak a következő alosztályai vannak:

a) Általános jóléti ügyek. Ide tartozik a börtönből szabadultak támogatása, a pályaudvari NS szolgálat, a különböző gyorssegélyek ügye stb.

b) A gyermekkertek, napközi otthonok, ideiglenes aratási napközi otthonok, az „Erntekindergarten“-ek osztálya.

c) A gyermek szociális védelme. Környezetvizsgálat és a gyermek szükség esetén való környezet változtatása. A szülők kioktatása és ellenőrzése kötelességeik tekintetében. A szükséghez képest bármilyen segítség megadása.

d) Tanácsadó és egészségügyi segélyhelyek az anya és gyermek számára. Itt kapják az orvosi vizsgálatot, tanácsokat, egészségügyi segélyt, tejkiutalást, csecsemőkelengyét, táplálék kiutalást. Ilyen „Hilfsstelle für Mutter und Kind“ a birodalom legkisebb falujában is van.

e) A benyújtott kérelmekkel foglalkozás. Bármilyen s igen nagy számban befutó kéréseknek ellenőrzése és azok elintézése tartozik ide.

f) Mutterversickung. Az anyák üdültetése szülése előtt és után, vagy a sokgyermekes anyák felerősítése gyermekeiktől elkülönített pihentetéssel. A felső határ elvileg 35 év, de érdemes személyeknél jutalmul tesznek kivételt.

g) A Barna Testvérek kiképzésével, vezetésével, elhelyezésével és felügyeletével foglalkozó csoport.

h) Jugenderholungspflege. Innen küldik a gyermekeket üdülésre, az otthonokba, vagy az üdültetést elvállaló családokhoz.

i) Hitler Freiplatzspende. Az arra érdemes öreg harcosokat, kiérdemesült, vagy jelenleg érdemeket szerzett szegénysorsú párttagokat is bevonták az üdülő akció keretébe és vidéken üdültetést felajánló családoknál, szállodáknál, vagy egyéb ezt felajánló intézeteknél helyezik el. Kapnak lakást, teljes ellátást, útiköltséget és némi zsebpénzt. Ez a különböző vidékek németiségének kicserélését s a német törzsek közti nagyobb megértés elősegítését is célozza.

A 4. osztály, (*népegészségügy, Amt Volksgesundheit*) szintén igen fontos munkát végez. Ennek keretében foglal helyet a harmadik nagy segélymű, a *Tuberkulosenhilfswerk*. A tuberkulózis elleni küzdelem nagy helyet foglal el a népjóléti egészségügyi gondoskodásban, mert a szegényebb osztályok típusos betegsége. Az abból való teljes kigyógyulás viszont lehetséges és ezért nem sorozzák az örökölhető betegségek közé. Itt az eljárás az, hogy ha a beteg nem tartozik semmiféle biztosító, vagy betegpénztár kötelekébe, akkor egyenesen az NSV veszi gondozásba, ha pedig van igényjogosultsága valahol, akkor hozzásegíti ennek kihasználásához és az igényjogosultság lejártá után, a szükséghez képest nyújt még további üdültetést, kezelést vagy egyéb segítséget. A fenyegetett család többi tagjainál esetleg környezetváltoztatást hajtanak végre, vagy egészségesebb lakásról gondoskodnak stb. Ugyancsak ez az osztály végzi a NS Barna Testvérek körzeti egészségügyi állomásai útján a lakosság állandó egészségügyi ellenőrzését, és az elsődleges egészségügyi tanácsadást, segítséget. Ezek a nőtestvérek irányítják a gondjukra bízott körzetekben az egészségügyi felügyeletet és szükség esetén utasítják az egyéneket a megfelelő orvosi vagy egyéb egészségügyi közeghez.

A Braune Schwesternek gondoskodása tehát az általános egész-

ségügy, és a szociálhigiéna terére terjed ki, a megelőző gondoskodás jegyében.

Az 5. osztály, (*toborzás és kiképzés, Werbung und Schulung*), ennek a hatalmas szervezetnek személyi utánpótlásával foglalkozik. Irányítja azt a propagandát, amely a nem tagokat belépésre és a társadalmat a szervezet támogatására buzdítja. Tanfolyamokat és intézeteket tart fenn a leendő szociális munkás kiképzésére, az óvónők, gyermekkertésznők, NS Braune Schwesternek, stb. verbuválására és kiképzésére, valamint a már szociális munkát végzők állandó továbbképzésére. Ezen célokból folyóiratokat adnak ki, propagandairatokat szerkesztenek, előadásokat tartanak stb.

A szervezet minden törekvése odairányul, hogy a társadalmi népjólét szervezeteit egy kézbe egyesítve annak hatáskörét fokozza. Ezen célból fokozatosan magához váltotta az egyházi és egyéb jótékonyági szervezetek létesítményeit. Ebből a keretből ma már csak azon létesítmények maradnak ki, melyek a súlyos, gyógyíthatatlan betegekkel, nyomorékokkal és aszociális elemekkel foglalkoznak.

Minthogy azonban a szociális kérdések szorosan összefüggnek egymással, ezért a társadalmi népjóléti szerv szorosan együttműködik az állami szociálpolitikai hivatalokkal, valamint a párt egyéb ilyen irányú organizmusával, mint a Deutsche Arbeitsfront, a Kraft durch Freude, az NS Frauenschaft, a Hitler Jugend, stb., valamint a betegségi biztosítóintézetekkel és községi jóléti szervekkel. A különbség csak annyi, hogy ahol a hivatalos tevékenység véget ér, ott kezdődik a német társadalmi népjólét szervezeteinek a munkája.

V. Az NS Volkswohlfahrt szervezeteinek nagyságát és elért eredményeit mutatja, hogy 1938 végén 40 Gau, 798 Kreis, 26.315 Ortsgruppe, és 483.789 Blockon belül folyt a munka. A tagok száma 1933 decemberében 112.000, 1939 júliusában 11.700.901. A tagdíjak 1939 júliusában átlag havi 8.002.156 márkát tettek ki. A szociális munkások száma 864.300.

Münchenben a tagok száma 301.195 volt 1939 júliusában és ezek havonta 206.772 márkát fizettek. Bécskörnyék Gaujában 1.700.000 lakos, azaz ugyanennyi gondozott mellett a Gauleitungon 160 fizetett hivatalnok dolgozott, a 26 körzetben további 200, míg ehrenamtlich, önkéntes munkaerő 3617 volt.

Igen részletes számadatok állnak rendelkezésre Berlin idevonatkozó viszonyairól. Berlin több mint négy millió lakosából 1939 elején 700.963 volt az NSV fizető tagja. Százalékos számítás szerint Berlin a nyolcadik taglétszám tekintetében az egész országban. Az önkéntes munkaerők száma 64.569. Berlin kerület 10 körzetre oszlik fel és 31.463 Blockban gondozzák a lakosságot.

281 „Hilfsstelle für Mutter und Kind“ áll rendelkezésre, amelyek az 1938. év folyamán 19.455 egyénnek adtak tanácsot vagy segílyt.

Havonta átlag 450 anyát küldenek üdülésre. Németország legszebb vidékein Gau Berlinnek 37 gyermeküdülője van, amelyben az 1938. év folyamán 6700 gyermeket üdültetett, ezenkívül még vidékre 14.818 gyereket helyezett ki. 70 napközi otthona van, 2250 férőhellyel. Lakás egészségügyi beavatkozás történt 111.153 esetben.

Óriási számokkal találkozunk, ha Berlin teljesítményeit a nagy téli segélyakció keretében vizsgáljuk. A segélyakció ruha-raktára négyemeletes épület, tele mindenféle ruházati és egyéb cikkel, amelyet mind természetbeni adományként, vagy csináltatás útján szereztek be.

A WHW akció folyamán 1938-ban csak Berlinben 65.780 önkéntes és 745 fizetett munkaerő dolgozott. Ez a szám állandóan csökkenőben van, amint az NSV állandó szervezete fejlődik. Általában a téli segélyakció gondozottjainak száma öt év alatt a fele alá csökkent, amilyen mértékben emelkedett a foglalkoztatási arányszám. A bevételek mégis emelkedtek, mert az állandó társadalmi népjóléti szervezet propaganda munkája hatását mindjobban érezteti. Az öt évi átlagos berlini WHW munkaerők száma 80.787, ami egymagában mutatja, hogy az előző évek mennyivel felülmúlták az utóbbit munkamennyiségben. Az 1937. évben Berlin 25.523.441 márkát gyűjtött. Csak az egytál étel hozzájárulás összege ugyanezen évben 2.856.355 M. volt. A „nemzeti szolidaritás napjának”, tehát egynapi gyűjtésnek bevétele 545.258 M.

A birodalmi téli segélyakció összeredményének számadatai ugyanebben az évben 408.323.140 RM. Az egytál étel bevétele 35.737.021 RM és a nemzeti gyűjtésnap eredménye 5.662.279 RM volt. Az 1938. évi segélyakció összeredménye 514 millió márka volt.

Ezek a számok mindennél jobban mutatják ennek az aránylag fiatal szervezetnek az arányait és azt, hogy ma a maga nemében és roppant méreteiben az egész világon egyedül áll.

Számunkra azonban nem az óriási számoknak van jelentősége, hanem annak, hogy magának a szervezetnek a létrejötte és sikeres működése bizonyítja a társadalmi népjóléti akció központi szervezésének a lehetőségét. Az pedig, hogy milyen eredményeket ért el, bizonyíték amellett, hogy egy ilyen akció központi irányítás és átfogó szervezés mellett sokkal hatásosabban tud megfelelni feladatának, mint sokfelé széttagolt társadalmi szervezkedés mellett. Természetesen a szervezet mikénti kialakításának létfeltételei minden országban mások, mások a kívánságok, amelyek egy ilyen szervezet kialakulásában döntően befolyásolnak.

PÓSTA PÉTER.

KÜLFÖLDI JOGFEJLŐDÉS.

A Munka alkotmányának jogi jellege.

Az olasz minisztertanács nemrégiben hagyta jóvá azt a törvénytervezetet, amely szerint a Carta del Lavoro, a fasiszta rendszer és korporatív állam alapokmánya törvénné és minden további kodifikációs munkának alapjává lesz.

Bármennyire is furcsán hangzik, jogi szempontból nézve a fasizmusnak ez a leghatalmasabb alkotása, amely az új állam célkitűzéseit tartalmazza s amely oly jelentős hatással volt számos állam szociális törvényhozására, nem volt törvénynek tekinthető. A fasiszta törvényhozás a Munka Alkotmányának vezérlő elveiből merítette az inspirációt, az olasz törvények gyakran hivatkoznak rá, szelleme áthatotta az egész életet és mégsem volt jogilag törvény. Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy nem volt jogi jellege. A Carta abból a szükségletből született meg, hogy a nemzeti társadalomban új rendet kell teremteni. Semint hogy a *rend* egy olyan kimondottan jogász nemzet számára, mint az olasz, a *joggal egyértelmű*, nyilvánvaló, hogy a Munka Alkotmányának születése óta bennrejlő jogi erejét, amelyet most formailag is elismertek, nem lehet tagadni.

Az olasz tudományos irodalomban a Munka Alkotmányának jogi jellege körül éles vita támadt. Ennek azonban alapjában véve csak elméleti jelentősége volt, mert a Carta del Lavoroban lefektetett elvek a különböző törvényekben jórészt befogadásra találtak s ha az említett dokumentum jogforrási jellege kétes is, elvei ma már a korporatív állam élő és éltető jogává váltak.

E fontos alapokmány jogi jellegét illetőleg két felfogás állott egymással szemben. Az egyik felfogás képviselői a Munka Alkotmányának jogforrási jellege mellett foglaltak állást, a másik felfogás hívei viszont az olasz nemzet számára adott programnak és politikai dokumentumnak tekintették. A kettő között áll az a felfogás, amely indirekt jogforrást lát benne.

1. Azok, akik a Carta del Lavorot jogforrásnak tekintik, azal érvelnek, hogy ebben váltak valósággá a korporatív jog egyetemes jogelvei. Az egyetemes jogelvek pedig az olasz Codice Civile rendelkezései szerint jogforrásnak tekintendők.¹ Véleményünk szerint azonban még azokban a jogrendszerekben is, amelyek az egyetemes jogelvek jogforrási erejét elismerik, ahhoz, hogy ezek kialakulhassanak és kötelező erejüket általánosságban elismerjék, bizonyos időre van szükség. Az egyetemes jogelvek a bírói gyakorlatnak a köztudatban is meggyökeresedett és hosszas alkalmazás alapján kikristályosodott megnyilatkozásai. A Munka Alkotmánya teljesen új programot adott az olasz nemzet számára s elvei akkor még nem jogelveknek, hanem csak sugalmazó gazdaság- és szociálpolitikai elveknek voltak tekinthetők.

¹ Barassi: Diritto sindacale e corporativo, 110. l. és Chiarelli: Il diritto corporativo e le sue fonti, 108 l.

2. A korporatív irodalom képviselőinek többsége azért nem tekinti általános jogelveknek a Munka Alkotmányának elveit, mert az általános jogelveket mindig az élő jog egészéből kell leszármaztatni. Ezt a felfogást vallja a legtekintélyesebb olasz korporatív jogász, Zanobini is.³ Balzarini szerint, aki a korporatív jogforrástannak egyik alapos ismerője, általános jogelvekről csak akkor beszélhetünk, ha ezek *expressis verbis* ki vannak mondva, vagy pedig a kényszerítő normák összességében világosan állnak előttünk.⁴ Az írók többsége jogforrási jellegét tagadva, extralegális dokumentumot lát a Munka Alkotmányában. A jogon kívülálló program ez, amely azonban a jog alakulását igen erősen befolyásolta. Mint Costamagna mondja: „... a jogon kívüli és azon felül áll.”⁵ Szokás a Munka Alkotmányát az Amerikai Egyesült Államok függetlenségi nyilatkozatához (1775.) is hasonlítani, amely egy elvi kijelentés s jogi következményeit az 1776-ban kihirdetett alkotmány vonja le.

A Munka Alkotmányának jogforrási jellegét tagadó felfogást *keletkezésének körülményei* is alátámasztják. A Munka Alkotmányát, amelyet maga Mussolini formulázott meg, a Fasiszta Nagytanács 1927. április 21-én hagyta jóvá. Figyelembe kell azonban vennünk azt a körülményt, hogy a Fasiszta Nagytanács ekkor még csak a fasiszta párt szerve volt s még nem volt alkotmányos szervnek tekinthető. A Nagytanács a végrehajtó hatalomnak, bizonyos esetekben a törvényhozó hatalomnak segítő szervévé csak az 1928. december 9-i törvény által lett.

A Carta del Lavoro legislatív jellegét különben maga Mussolini és a Fasiszta Nagytanács is tagadják. Így mindjárt a Carta bevezetésében azt olvashatjuk, hogy a Nagytanács azt az óhaját fejezi ki, hogy „a kormányfőnek, mint korporációs miniszternek a kezdeményezésére tegye meg azokat az intézkedéseket”, amelyek az ott megállapított elvek kihirdetéséhez szükségesek. Ezen intézkedések nélkül tehát ezek az elvek nem válhatnak jogelvekké. Mussolini pedig egy 1927. június 16-án kelt körrendeletében a szindikális szervezetek kötelességévé teszi, hogy a Carta del Lavoro elveit a kollektív munkaszerződésekben alkalmazzák, de nem általánosságban. Különbséget tesz ugyanis azok között az elvek között, amelyeknek törvényi erejük van (tehát a jogrendszer integráns részét képezik) és erkölcsi elvek között, amelyekről csak *várható*, hogy jogszabállyá fognak válni.

Ez utóbbi az egyre hatalmasabb szindikális-korporatív törvényhozás során megtörtént. Elég csak az 1928. dec. 15. törvényre,⁶ valamint a korporatív rendszer alapjait lefektető 1950.

³ *Zanobini: Diritto corporativo*, 1956. kiadás, 65. l. (... i principi generali devono essere desunti dal complesso del diritto vigente).

⁴ *Balzarini: Sulle fonti del diritto corporativo, Diritto del Lavoro*, 1952., 457. és I principi generali di diritto e la Carta del Lavoro. *Diritto del Lavoro*, 1952. 156. l.

⁵ *Costamagna: Diritto corporativo italiano*, 2. kiadás, 54. l. és Carattere costituzionale della Carta del Lavoro, *Diritto del Lavoro*, 1927. 384. l.

⁶ Ez a törvény felhatalmazta a fasiszta kormányt arra, hogy a Carta del Lavoro valószínűsítésére törvényerejű rendelkezéseket tegyen.

március 20-iki és az 1954. február 5-iki törvényekre gondolni, hogy belássuk, hogy a Carta del Lavoro-ban lefektetett elvek élő joggá váltak. A Munka Alkotmányában kifejezésre jutó elveknek befogadása csak annyit jelentett, hogy az addigi erkölcsi, illetőleg gazdaság- és szociálpolitikai elvek a törvényhozó szerv akaratából jogelvekké váltak, de ebből még nem következett, hogy a Munka Alkotmánya, ez a nemzetgazdasági és szociálpolitikai programot adó dokumentum jogforrási jelleget nyert volna. Ezt igyekszik is a jogi írók többsége hangoztatni. Így Zanobini szerint: „A befogadást nem materiális értelemben kell venni, azaz nem abban az értelemben, mintha a Carta del Lavoro valamely törvény alapján törvényhozói aktussá alakult volna át, hanem formális értelemben, amennyiben a törvény kötelezőnek nyilvánította a Cartat, anélkül, hogy azt törvényhozói aktussá tenné, úgy, amint pl. a törvényhozó kötelezőnek nyilvánít egy idegen törvényt, vagy más, a jogrenden kívüli aktust.“

3. A Carta del Lavoro jogi jellege tekintetében van azonban egy közvetítő felfogás is. Ennek az elméletnek Santi Romano a képviselője.⁸ Szerinte a Carta del Lavoro, amely a fasiszta pártnak volt belső „törvénye“, az állam jogrendjében előfeltétele és kiindulópontja azoknak a törvényeknek, amelyek reá hivatkoznak.⁹ Ennek folytán indirekt jogforrásnak tekinthető. Ez a felfogás annyiban nem állja meg a helyét, amennyiben a Munka Alkotmánya nem csupán a fasiszta párt belső törvénye, hanem az egész olasz nemzet számára adott program s mint ilyen sem közvetlen, sem közvetett jogforrásnak nem tekinthető.

*

Végső elemzésben megállapíthatjuk, hogy a Carta del Lavoro, amelyben — ha csírájukban is — kifejezésre jutnak a fasiszta korporatív állam összes vezető eszméi, jelentős hatással volt az olasz törvényhozás (főképpen a gazdasági és szociális törvényhozás) alakulására és az új olasz állam forradalmi átalakulásában ez volt az első dokumentum, amely már határozott célkitűzéseket foglalt magában az állam jövőjének feladataira.

Most a Carta del Lavoro formailag is törvényt, sőt az olasz állam alaptörvényévé is válik. *Értékét és jelentőségét tekintve, az olasz állam alkotmánylevele, a Károly Albert által 1848-ban kibocsátott Statuto del Regno mellé állítható.* A Carta del Lavoro minden kodifikáció kiindulópontjává lesz s így a fasiszta forradalom szelleme egyre inkább fogja áthatni a korporatív állam újonnan készülőkódexeit.¹⁰ *Menczer Károly.*

⁷ Zanobini: *Diritto corporativo*, 1957. kiadás, 67. l. Ugyanezt a felfogást vallja Balzarini is (i. m.) „Cosichè la Carta del Lavoro non può considerarsi che come un documento di alta importanza politica e sociale, ma privo di efficacia giuridica...“

⁸ Corso di diritto amministrativo, 1952. 36. l.

⁹ Zanobini határozottan tagadja ezt. Szerinte a Carta sokkal több, mint a fasiszta pártnak belső szabálya. (I. m. 67. l.)

¹⁰ Nemrégiben készült el az új polgári perrendtartás, valamint a magánjogi törvénykönyv munkajogi része, amelyeken szintén erősen érezhető a Carta del Lavoro szelleme.

KÖNYVSZEMLE.

A gazdasági élet jogi problémáinak új szemlélete.

Egyrészt az a rendkívüli méretű fejlődés, amely a gazdasági élet egész területét, különösen pedig az ipari-technikai frontot, az 1914—18-as háború óta jellemzi, másrészt az a felfogásbeli, világnézeti átalakulás, amely az egyén és a közösség, a gazdasági élet és állam egymáshoz való viszonyának kérdésében világszerte — tehát nemcsak a diktatórikus berendezésű államokban — megfigyelhető, a gazdasági élet megszervezésének és működésének szinte beláthatatlanul sok új jelentőségét és problémáját hozta magával. Ezek részben olyanok, amelyek a gazdasági élet és az állam megváltozott viszonyából adódnak tehát a gazdasági élet állami irányítására vonatkoznak, részben pedig olyanok, amelyek a gazdaságnak az államhatalomtól továbbra is független, saját működési körébe tartoznak, de — a megváltozott viszonyoknak és szemléletnek megfelelően — lényegesen eltérnek a gazdasági élet eddigi problémáitól. Míg ez az utóbbi problémakör — a jogterületek eddigi, klasszikussá vált felosztása szerint — a *kereskedelmi* és részben az általános magánjog területére tartozik, addig az állam és a gazdasági élet megváltozott viszonyából eredő új kérdések javarésze a *közigazgatási jog* rendszerében kellene megvilágításra kerülnie.

Igen érdekes kísérletet tett Justus Wilhelm Hedemann berlini professzor a gazdasági élet egyre szaporodó jogi vonatkozásainak az eddigitől eltérő rendszerezésére, egységes jogi szemléletére. Az új szemléletnek, illetőleg rendszernek az alapja a „*gazdasági jog*”-nak általa megkonstruált fogalma volna. Hedemann régóta küzd a „*gazdasági jog*” elismertetéséért s ebben a küzdelemben fontos állomást jelent „*Deutsches Wirtschaftsrecht*” című könyvének megjelenése.¹ Erről a tudományos körökben feltűnést keltő műről eddig is több elismerő és támadó kritika jelent meg. Maga Hedemann is — aki minden eszközt megragad új rendszerének a népszerűsítésére — írt ismertetést saját munkájáról.² Ez az „önismertetés” nagyban megkönnyíti a főmunka gazdag anyagának és gondolatainak rendszeres áttekintését.

Hedemann új rendszere a *gazdasági jog körében* kívánja elhelyezni egész sorát azoknak a problémáknak, amelyeknek a helye az eddigi felfogás szerint a *közigazgatásban* van. Így munkája a közigazgatástudomány művelői részéről is elsőrendű érdeklődésre tarthat számot. Mi, magyar jogászok pedig Hedemann írásait különösen is figyelemmel kísérjük azért is, mert a magyar jognak is Németországban ő az egyik legkiválóbb ismerője. Legújabbán magánjogi törvénytervezetünkéről írt mesteri kézzel ismertetést és kritikát.³

¹ Berlin, 1939. Junker & Dünnhaupt Verlag, 456. o.

² Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht, Berlin, 1940. Heft 1—2, 278. o.

³ Betrachtungen zu Ungarns Privatrechtsgesetzbuch. — Deutsche Justiz, 102. Jg. Nr. 41. 1137—1140. l.

Az 1914—18-i világháború előtt még nem volt „gazdasági jog”, helyesebben még nem jöttek rá, hogy a gazdasági, különösen pedig az ipari-technikai életviszonyok hatalmas méretű fejlődése és átalakulása szükségszerűen a jog területén is eltolódásokat, új rétegződést idéz majd elő. Ma már nemcsak Németországban, de az egész világon kezd tudatossá válni — írja Hedemann — hogy az *iparnak* gyors előrehaladása nem fér csak a *szabadalmi jognak* keskeny szalagjai között, hogy a *gazdasági szervezkedésnek* egészen új jelenségei nem maradhatnak meg csak a *kereskedelmi jog* talaján, hogy a gazdasági életre gyakorolt *állami befolyásnak* egyre növekvő ereje nem túri a *közigazgatási jog* klasszikus formuláit, hogy a *mezőgazdaságnak* ugyancsak teljesen új jelenségei gyakran nem egyeztethetők össze a „magántulajdon” régi alakzataival stb.

Világszerte százával látnak napvilágot az új jogszabályok s ezeket egyre nehezebb beskatulyázni a jogrendszer megszokott „rekeszei”-be. E „rekesz”-ek holt anyagból valók, tartalmuk: az élő és időnként rohamosan fejlődő, ma pedig renaissance-át élő jog mind nehezebben szorítható beléjük, míg végül szétfeszíti az elavult alkotmányokat. A jog területén évtizedekre, ha ugyan nem évszázadokra nyúló változások kezdetén vagyunk. Ezért talán merészségnek tűnik fel, hogy a fejlődésnek már ehhez a kezdeti stádiumához új formákat keressünk. De meg kell ezt tenni, hogy a fejlődés áradatát már eleve a helyes mederbe, legalább is a helyes irányba tereljük. Hedemann fentemlített könyvének előszavában közelebbről is indokolja az úttörés szükségességét, de — véleménye szerint — még inkább meggyőző tekintetben magának a könyvnek az átolvasása.

A könyv gazdag tartalmát e rövid ismertetés keretében lehetetlen volna áttekinteni s így csak gondolatmenetének a vázolására szorítkozunk, lehetőleg követve a szerző saját ismertetésének vezérfonalát. Felépítése az *egyén és a közösség életének* alapvető jelenségeiből indul ki. Ma a hangsúly a közösség életén van s az előtérben a népközösség reprezentánsa: az *állam* áll. Ezért a könyv első része az *államnak a gazdasági életre gyakorolt befolyásával* foglalkozik, kezdve az állam és a gazdasági élet szembeállításával és az *állam primatusának* a kihangsúlyozásával. Az állami „tervezés” alapjelenségeinek vázolása után a politikai és gazdasági elméleti fejtegetések területéről a gazdasági jog tulajdonképeni új területére lép s egymásután lebenteli fel a fátvult a *gazdasági jogalkotás, a gazdasági bíráskodás, a gazdasági büntetőjog, sőt a gazdasági rendőrség* már sok helyen meglévő, csak esetleg még nem így nevezett intézményeiről. Mindezek olyan jogi intézmények, melyek a mai társadalmi-gazdasági életnek szerves alkotórészei, működésének nélkülözhetetlen feltételei s így létezésük előtt nem húnnyhat szemet a jogtudomány sem. További érdekes fejezetek szólnak ezután a *piacszabályozás, az állami koncessziós rendszer, a gazdasági verseny, az állami ellenőrzés* (bankfelügyelet, kartellközigazgatás), az *államilag irányított hitel, az állami szubvenció* stb. nagyfontosságú kérdéseiről. Mindeme intézmények háttérében ott áll a huszadik századnak a szerző szerint két alapvető jelensége: az *autarkia* és az *államok gazdasági háborúja*, amelyek végeredményben szükségessé tették a gazdasági élet majd minden ágának új szabályozását. Az új szabályozás azonban maga után vonja az *új jogi szemlélet szükségességét* is.

A könyv második része ezt a főcímet viseli: „*Eigenleben der Wirtschaft*”; ebben a szerző a gazdasági életnek az állami befolyástól független jogi funkcióit foglalja össze. A politikai (közigazgatási) önkormányzat analógiájára meg kell konstruálni a szerző szerint a *gazdasági önkormányzat* fogalmát is. Ennek a gazdasági „önigazgatás”-nak az alapjai: a magántulaj-

don, a föld, a vízierők, az elektromos energia, a pénz és az árak, az emberi munkaerő, a kereskedelmi, ipari és mezőgazdasági üzem. Mindezeket az alap-
elemeket a jogszabályok tömege és ereje fogja össze a legkülönbözőbb gaz-
dasági egységekké, amelyek azután a maguk életét, működését — az állam-
szabta korlátok és irányelvek, valamint az etikai követelmények között —
maguk irányítják. A következőkben a szerző azokról a legjelentősebb jogi
eszközökről ad áttekintést, amelyekkel a gazdaság maga alakíthatja életét.
Idetartoznak: a gazdasági szerződések, az üzleti feltételek, a különféle egye-
sülések, kezdve a magánjogi és kereskedelmi jogi társaságokon a kartelekig,
koncernekig, trustökig és végül a gazdasági választottbírói intézmény. Ez-
után a gazdasági élet korporatív tagozódásának a jelenségeit s annak keretén
belül különösen a német Reichsnährstand, valamint az ipari élet gazdaság
szervezetét, végül az Arbeitsfront intézményét mutatja be, mint legjobb pél-
dát a gazdasági önkormányzat fejlődési lehetőségének. Ezekben a magasfokú
gazdasági önkormányzati alakulatokban nemcsak a szorosán vett gazdasági
igazgatásnak, de a gazdasági jogalkotásnak és a gazdasági bíraskodásnak
(becsületbíróságok) alapelveit is megtalálhatjuk.

A könyv harmadik részében a szerző a most folyó háborúban szüksé-
gessé vált gazdasági jogi jelenségekről és intézményekről ad — az új rend-
szerének megfelelő — összefoglaló képet.

Hedemann művének nagy érdeme, hogy az élet új jelenségei-
nek jogi szabályozásában jelentkező számos új jogi megoldást
és kísérletet alaposan számbaveszi és azokból induktív módszer-
rel igyekszik rendszerét felépíteni. Nagy kár azonban, hogy in-
dukciójában a közigazgatást csak részben veszi figyelembe és
így a nemzeti élet egyéb fontos funkcióihoz való viszonyát nem
oldja meg, és nyitva hagyja azt a kérdést is, hogy az egyáltalán
kielégítően megoldható-e? Azt is fel lehet hozni, hogy Hedemann
adós marad a sokat hangoztatott „gazdasági jog” tartalmának
pontos meghatározásával, egyéb jogterületektől való elhatárolá-
sával. Maga is beismeri, hogy eddig még nem sikerült teljes ha-
tározottsággal lezárni a gazdasági jog fogalmi körét s ezért bizo-
nyos „merészséggel, bátorsággal” kell az anyaghoz nyúlni.
(Deutsches Wirtschaftsrecht 14—15. o.). A könyv átolvasása után
azonban az aligha lehet valaki előtt kétséges, hogy az általa föl-
vetett problémák igen nagy köre a tudományos rendszerbefogla-
lás szempontjából eddig még csakugyan meg nem oldott kérdést
jelent. Így elvitathatatlanul nagy szolgálatot tett a jogtudomány-
nak már a gazdasági élet új jogi problémáinak összeszedésével és
felvetésével is.

Meznerics Iván.

**Medicus F. A.: Das Reichsministerium des Innern. Geschichte und
Aufbau.** (Berlin, 1940. Junker u. Dünnhaupt, 88 l.)

A szerző, aki a német belügyminisztérium osztályfőnöke,
műve első részében ismerteti a mai birodalmi belügyminisz-
térium történeti előzményeit és kialakulását. A belügyminisz-
térium őse az 1867-ben szervezett szövetségi kancellári hivatal (Bun-
deskanzler-Amt), a német államszövetség időrendben első szövet-
ségi hatósága (Bundesbehörde). A szövetségi kancellári hivatal
elnevezése az idők folyamán többször változik: 1871-től 1879-ig
birodalmi kancellári hivatal (Reichskanzler-Amt), majd 1879-től
1918-ig birodalmi belügyi hivatal (Reichsamt des Innern) néven

működik. A világháborús összeomlás után a birodalmi hivatalokat birodalmi minisztériumokká szervezik át; ekkor alakul át a birodalmi belügyi hivatal is *birodalmi belügyminisztériummá* (Reichsministerium des Innern).

A birodalmi minisztériumok *szervezetének és ügykörének* kialakulását tekintve: kezdetben a szövetségi kancellári hivatal, a mai belügyminisztérium őse volt az egyetlen szövetségi (később birodalmi) hatóság, amelynek ügyköre ennek folytán a legkülönbözőbb feladatokra kiterjedt. A birodalmi tengerészeti és külügyminisztérium kivételével, amelyek a megfelelő két porosz minisztériumból alakultak, az összes későbbi birodalmi hivatalok (a még későbbi birodalmi minisztériumok) a kancellári hivatalból váltak ki. (Igy pl. Reichspostamt, 1873; Reichs-Justiz-Amt, 1876; Reichsschatzamt 1879; Kriegesernährungsamt, 1915; Reichswirtschaftsamt, 1917.) A kiválás általában két lépésben ment végbe: először az adott ügykör ellátására külön ügyosztályt szerveztek a kancellári (illetve későbbi belügyi) hivatal kebelében, később azután az ügyosztályból önálló hatóságot szerveztek.

A belügyminisztérium ügykörébe ma a következő főbb feladatcsoportok tartoznak: alkotmányjogi és törvényhozási ügyek, személyzeti ügyek, rendőri ügyek, közegészségügy, községi ügyek, a németiség védelme, földmérésügy, testnevelésügy és sport, vallásügy, munkaügy.

A minisztérium jogállása az ismertetett mintegy két évtizednyi időszak alatt többször jelentős változáson ment át. Különösen két nagy cezurát kell kiemelnünk: a weimari rendszer kialakulását és a nemzetiszocialista rendszer bevezetését. Míg azonban az előbbi csupán a minisztérium és az államhatalmat gyakorló legfőbb állami szervek viszonyában jelentett újítást, addig a nemzetiszocialista rendszer a belügyminiszternek a neki alárendelt közigazgatási apparátushoz való viszonyát is gyökeresen átalakította.

A végrehajtó hatalom alkotmányjogi állását egy 1918. október 28-i törvény, néhány nappal az összeomlás előtt, módosította gyökeresen. Ez a törvény ugyanis kimondotta a kancellárnak és helyetteseinek (az ekkor még Reichsamt néven működő minisztériumok vezetőinek, a későbbi minisztereknek) a birodalmi gyűléssel és a birodalmi tanáccsal szemben való *politikai* felelősségét. Az 1871. évi alkotmány csupán az *alkotmányjogi* felelősséget ismerte s ezt a felelősséget *egyedül* a kancellár viselte, aki hierarchikus főnöke volt az egyes tárcák élén álló államtitkároknak. A weimari rendszerben viszont a miniszterek önállóan vezetik a tárcájuk körébe tartozó ügyeket és ezért nem tartoznak felelősséggel a kancellárnak, hanem a birodalmi gyűlésnek. A kancellárt csak az általános politikai irányítás tekintetében illeti meg elvileg elsőség.

A minisztériumok működése a császári és a weimari korszakban lényegében nem változott. Medicus a weimari korszak minisztériumát azzal jellemzi, hogy tevékenysége csak a belügyi vonatkozású törvényhozásnak előkészítésére szorítkozott, de nem terjedt ki a tulajdonképpeni *igazgatásra*. Az alkotmány ugyanis a végrehajtó tevékenységet, a tulajdonképpeni közigazgatási tevékenységet az országok (Länder) hatáskörébe utalta. A belügyminisztérium nem is rendelkezett dekoncentrált közép fokú és alsó-

fokú hatóságokkal („Dame ohne Unterleib!“), amelyeken keresztül közigazgatási működést kifejthetett volna. A belügyminisztérium ilyen körülmények között kerülő úton, közvetve igyekezett a birodalom közigazgatási feladatait megoldani. A közvetett módszerek fontosabbjai a következők voltak: általános irányelvek kitűzése, megegyezés az érdekelt kormányokkal valamely törvény egységes végrehajtása iránt, speciális hatáskörű *birodalmi* hatóságok szervezése és ezek működésének irányítása. A kellő politikai súlyt ehhez az irányító szerephez nem csekély részben az biztosította, hogy bizonyos birodalmi célok szolgálatára a költségvetés *alapokat létesített* és az azok fölötti rendelkezést, különösen az egyes országoknak kiutalandó összegek megállapítását a belügyminisztériumnak tartotta fenn.

A nemzetiszocialista rendszer a végrehajtó hatalom *politikai* felelősségét megszüntette, helyesebben szólva az államhatalmak elválasztása helyett az államhatalmak egyesítését valósította meg. A Führer nemcsak a végrehajtó hatalom feje, de legfőbb törvényhozó is. A miniszterek kizárólag neki tartoznak felelősséggel. Rámutat azonban ezzel kapcsolatban Medicus arra, hogy a miniszteri hatáskör ennek folytán nem csökkent, hanem jelentékeny mértékben tágult, különösen a jogalkotás terén. A hatáskör tágulást egyrészt az okozza, hogy a III. Birodalom törvényei jórészt kerettörvények, amelyeket a miniszterek rendeletei töltenek ki tartalommal, másrészt az a körülmény, hogy a törvényeket a Führer miniszterei előterjesztésére, illetve azok meghallgatásával hozza.

Alapvető változást jelent a belügyminisztérium akcióképességében az egyes országok külön minisztériumainak megszüntetése, vagyis az egységes birodalom megalkotása. A volt országos hatóságok, amelyek a weimari rendszerben a birodalmi hatóságok mellett mint mellérendelt szervek működtek, az 1934. január 30-i törvény értelmében a birodalmi hatóságok alá rendeltettek. Ennek folytán megszűnt a törvényhozás és végrehajtás közti szakadék és a belügyminisztérium is megfelelő közép fokú és alsó fokú szervezetet nyert feladatainak ellátására.

A belügyminisztérium történetének és szervezetének ismertetése egy adott részterületen hűen tükrözi vissza az egész állami berendezés sajátos vonásait. A jogszerűség eszménye helyébe a célszerűség, az eredményesség eszménye lép. Az új politikai gondolatvilág mögött olyan közvélemény áll, amely kevésbé fél a jogsértő cselekvéstől, mint a tehetetlenségtől, amelyet elsősorban nem az akaratkialakítás és a végrehajtás *módja*, hanem *eredménye* érdekel.

Dr. Medicus tanulmányának rövid ismertetése után egy mondatban meg kell emlékeznünk arról is, hogy ez a mű a Schriften zum Staatsaufbau (Neue Folge der Schriften der Hochschule für Politik) sorozatában mint annak 41—42. füzeté jelent meg. Ez a sorozat az állami szervezetről kíván képet adni,¹ tehát

¹ Pl. a következő címek alatt: Die deutsche Ernährungswirtschaft. Die deutsche Arbeitsfront, Die Reichsmusikkammer, Der Aufbau des Gesundheitswesens im dritten Reich, Die Auslands-Organisation der NSDAP, Der deutsche Arbeitsdienst, Die Organisation der gewerblichen Wirtschaft, Die NS.-Gemeinschaft „Kraft durch Freude“, Das Reichsjustizministerium stb., stb.

nem annyira jogi, mint inkább szervezési kérdéseket világít meg, ami a tudományos érdeklődés érdekes irányváltására is utal és összhangban van azzal, amit a politikai fejlődés irányáról megállapítottunk.

Valló József

TUDOMÁNY ÉS ÉLET.

Magyary Zoltán egyetemi tanár németországi tanulmányútja.

Magyary Zoltán egyetemi tanárt a magyar-német kulturális egyezmény keretében négy német egyetem vendégelőadásokra hívta meg. A német birodalmi kormány útján közvetített meghívás alapján Magyary Zoltán a berlini egyetemen 1941. évi január hó 29-én „Az állam, mint közigazgatási szervezet” címmel, a berlini Magyar-Német Társaság előtt, az Akademie für Deutsches Recht aulájában február 3-án „A közigazgatás és az emberek”, a müncheni egyetemen február 5-én „Közigazgatásjog és közigazgatástan” és a lipcsei egyetemen február 17-én „Az állam, mint közigazgatási egység” címmel tartott előadást. A kielői egyetem által kért előadást az előadó kívánságára későbbi időpontra halasztották el.

Magyary Zoltán az alkalmat felhasználta arra, hogy kinn-tartózkodását megnyújtva a Nagynémet Birodalom szervezetét és államvezetését tanulmányozza és a háború hatásait a közigazgatásra is megismerje.

A magyar-német tanárcsere eddigi keretét ezúttal először bővítették ki akként, hogy a professzort a fiatal tudós nemzedék egy tagja is kikísérhette, ami kitűnő alkalom arra, hogy az a német tudományos életbe bekapcsolódhassék és avval maradandó kapcsolatot szerezzen. Magyary professzor dr. *Valló József* pénzügyminisztériumba beosztott pénzügyi segédtitkárt hívta meg erre a útra, aki korábban állami ösztöndíjjal a francia közigazgatástudománnyal már megismerkedhetett.

Huber E. R. lipcsei professzor budapesti előadásai.

A magyar-német kulturális egyezmény keretében *Huber Ernő Rezső*, a lipcsei egyetemen a közjog tanára és a jogi kar dékánja, a budapesti Pázmány Péter tudományegyetem jog- és államtudományi karán 1941. évi március hó 10., 12. és 14-én vendégelőadásokat tartott „A köztisztviselők alkotmányjogi jogállása” címen. A Magyar Közigazgatástudományi Intézetben március 17-én „A közigazgatás fogalma és lényege” címmel tartotta előadását.

tisztviselőknél a szolgálati illetmények helyett a várakozási illetményt, a nyugdíjat, ill. a tartási járadékot kell érteni. A közszolgálatban foglalkoztatott rendelkezési- vagy nyugállományú tisztviselő (127. § 4. bek.) örökösei az elhalálozás hónapjára esedékes illetmények élvezetében megmaradnak.

(5) Az elhalálozás hónapjára esedékes illetményeknek az elhalt számára még ki nem fizetett része az örökösök helyett az özvegynek vagy a törvényes, illetve törvényesített leszármazóknak kezéhez is kifizethető.

b) Halálozási segély. (*Sterbegeld.*)

95. § (1) A szolgálati illetmények élvezetében álló férfitisztviselő özvegyét, valamint törvényes, ill. törvényesített leszármazóit a tisztviselő elhalálozásának hónapját követő három hónapon át halálozási segélyképpen megilletik az elhunyt szolgálati illetményei, kivéve a szolgálati kiadások fedezésére megállapított járandóságokat. Várakozási és nyugállományba helyezett tisztviselőknél, ill. az elbocsátott visszavonásig kinevezett tisztviselőknél a szolgálati illetmények helyett a várakozási illetményt, a nyugdíjat, ill. a tartási járadékot kell érteni.

(2) A szolgálati főhatóság a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben a halálozási segélyt elhalt nőtisztviselő gyermekei számára is engedélyezheti.

94. §. A 93. §-ban megjelölt hátramaradottak nemlétében a szolgálati főhatóság vagy az általa meghatározott hatóság kérelemre a 93. § értelmében teljes vagy részleges halálozási segélyt engedélyezhet, ha

1. az elhaltnak olyan felmenő ági rokona, testvére, testvérének gyermeke, mostoha vagy örökbefogadott gyermeke maradt hátra szűkös anyagi helyzetben, akiknek tartásáról egészben vagy túlnyomórészben az elhalt tisztviselő gondoskodott,

2. vagy ha a hagyaték nem elegendő az utolsó betegség és a temetés költségeinek fedezésére.

95. § (1) A halálozási segély a haláleset igazolása után előlegesen egy összegben kerül kifizetésre. Fontos okból az egy összegben való kifizetés helyett más kifizetési módot is meg lehet határozni.

(2) A szolgálati főhatóság dönti el, kinek a kezéhez kell a halálozási segélyt kifizetni és több jogosult között hogyan kell azt felosztani. A szolgálati főhatóság ezt a jogát más ható-

ságra is átruházhatja. A döntés végérvényes.

96. § (1) A halálozási segélyről lemondani nem lehet, el nem zálogosítható és le nem foglalható.

(2) A szolgálatadónak az elhalttal szemben előleg vagy kölcsön nyújtásából, valamint a szolgálati, várakozási és nyugilletmények, ill. tartási járadék túlfizetéséből származó követelése beszámíthatók. Beszámítás esetén is érintetlenül kell hagyni az özvegy és az árvák számára azt az összeget, amely az özvegyi-, ill. árvaellátás foglalás alól mentes részének háromhavi összegével egyenlő.

c) Özvegyi és árvaellátás.

97. § (1) Annak a tisztviselőnek az özvegye és törvényes gyermekei, aki elhalálozásakor nyugdíjat élvezhetett volna, valamint a nyugállományú tisztviselő özvegye és törvényes gyermekei özvegyi-, ill. árvaellátásban részesülnek. Ez a rendelkezés nem nyer alkalmazást a nőtisztviselők hátramaradottjaira és az elhalt tisztviselő házastársára sem, ha a tisztviselő halálakor a házastársi életközösség már nem állott fenn. (Polgári törvénykönyv 1575., 1587. §§.)

(2) A törvényes gyermekekkel egy tekintet alá esnek a tisztviselői jogviszony megszűnése előtt törvényesített gyermekek.

(3) A szolgálati főhatóság az elhalt férfitisztviselő házasságon kívül született és a tisztviselői jogviszony megszűnése után törvényesített gyermekei számára 18. életévük betöltéséig tartási járadékképpen engedélyezheti azt a gyermekpótlékot, mely a tisztviselőt életében megillette.

(4) A szolgálati főhatóság a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben, elhalt tényleges vagy nyugállományú nőtisztviselő után is engedélyezhet árvaellátást.

98. § (1) Az özvegyi ellátás összege egyenlő annak a nyugdíjnak a hatvan százalékaival, amelyet az elhalt élvezett vagy élvezett volna, ha az elhalálozás napjával nyugállományba lép, — de nem lehet magasabb a nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények negyvenöt százaléknál.

(2) Az özvegyi ellátás nem lehet kisebb összegű a birodalmi illetményrendszer legalacsonyabb illetménycsoportjában megállapított nyugdíjba beszámítható illetmények egyharmadánál és nem haladhatja meg a birodalmi illetményrendszer B. 6. illetménycsoportjában megállapított

nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények negyvenöt százalékát.

(5) A nyugdíj folyósításának nyugvása (127., 128. §§) az özvegyi ellátás megállapítására nincs hatással.

99. §. (1) Az árvaellátás összege gyermekeként az özvegyi ellátás egy ötödével egyenlő, ha az anya él és az elhalt tisztviselő halálakor özvegyi ellátásra jogosult volt; ha az anya sem él vagy pedig az elhalt tisztviselő halálakor nem volt jogosult özvegyi ellátás élvezetére, az árvaellátás az özvegyi ellátás egyharmad része.

(2) Az árvaellátás összege nőtisztviselő félárva gyermeke számára legfeljebb tizenkét százaléka, teljesen árva gyermeke számára pedig legfeljebb húsz százaléka annak a nyugdíjnak, amelyet az elhalt élvezett, ill. élvezett volna, ha a halálozás napjával nyugállományba lép. A kiszámítás alapjául azonban legfeljebb a nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények ötvenhét százalékának megfelelő nyugdíj vehető.

100. § (1) Az özvegyi- és árvaellátás összege sem egyenként, sem összesen nem haladhatja túl azt a nyugdíjat, amelyet az elhalt élvezett, ill. élvezett volna, ha halála napján nyugállományba lép. A 99. § 2. bek. 2. tétele itt is alkalmazandó. Ha az özvegyi és árvaellátás magasabb összegű lenne, az egyes tételek egyenlő arányban csökkentendők.

(2) Ha az özvegynek vagy valamelyik árvának ellátási jogosultsága megszűnik, a többi jogosult özvegyi, ill. árvaellátása a következő naptári hónaptól emelkedik, ameddig az 1. bek. értelmében a 98. és 99. §§-ban meghatározott összeget el nem éri.

101 § (1) Nem részesül az özvegy ellátásban, ha az elhalt tisztviselővel a halálozás előtt három hónapon belül olyan körülmények között kötött házasságot, amelyekből arra lehet következtetni, hogy a házasságkötés egvedüli vagy túlnyomó indoka az volt, hogy az özvegyet ellátáshoz juttassa.

(2) A tisztviselő özvegye és árvái nem részesülnek ellátásban, ha a házasságkötés a tisztviselő nyugállományba lépése után történt. Ez a rendelkezés irányadó a nőtisztviselőnek azokra a gyermekeire is, akik nyugállományba lépése után születtek. A szolgálati főhatóság azonban a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben a hátramaradottak számára járó törvényes illetmények keretein belül engedélyezhet özvegyi és árva-

ellátást. Ilyen özvegyi ellátás engedélyezése azonban ki van zárva, ha az özvegy két vagy több nagyszülői részről teljesen zsidó származású és a házasságkötés 1935. július 1. napja után történt.

102. § (1) Ha az elhalt tényleges vagy nyugállományú tisztviselő házassága a tisztviselő kizárólagos hibájából felbontott, a szolgálati főhatóság a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben a volt feleség számára visszavonásig a törvényes özvegyi ellátást meg nem haladó tartási járadékot engedélyezhet. Ilyen járadék csak olyan összegben engedélyezhető, hogy az a hátramaradottakat megillető törvényes ellátással együtt az elhalt nyugdíjának összegét meg ne haladja.

(2) Ez a rendelkezés megfelelően alkalmazandó, ha a tisztviselő halálakor a házastársi életközösség nem állott fenn. (Polgári törvénykönyv 1557., 1587. §§.)

103. §. A szolgálati főhatóság a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben a 97—102. §§-ban meghatározott ellátásokat a törvényes határok között élethossziglan vagy időlegesen tartási járadékképpen engedélyezheti a visszavonásig kinevezett tisztviselő özvegye és árvái számára, ha a tisztviselő a 76. §. 3. bekezdése szerint tartási járadék élvezetében állott vagy állhatott volna. A szolgálati főhatóság azt a jogát, hogy az időlegesen engedélyezett ellátást további meghatározott időre engedélyezhesse, más hatóságra is átruházhatja.

104. § Az elhalt tisztviselőnek azt a szolgálati idejét, amely nyugállományba helyezése esetén a 84. és 85. §§-hoz képest a nyugdíjba beszámítandó lett volna, a szolgálati főhatóság a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben az özvegyi- és árvaellátás, ill. a 103. § szerinti tartási járadék megállapításánál tekintetbe veheti.

105. § Az özvegyi- és árva ellátás, valamint a 103. § szerinti tartási járadék folyósítása annak az időnek elteltével válik esedékessé, amelyre a halálozási segély kiutaltatott; atyjuk halála után született árvák már születési hónapjukra részesülnek árvaellátásban.

106. § (1) A 97—105. §§ értelmében özvegyi-, vagy árvaellátásra, ill. tartási járadéokra jogosult hozzátartozókat hátrahagyó tényleges- vagy

nyugállományú tisztviselő eltűnése esetén a szolgálati főhatóság a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben ezeket az illetményeket a hátramaradottak számára a holtnaknyilvánítás előtt is engedélyezheti, ha valószínűség szerint feltehető, hogy az eltűnt meghalt. Az illetmények folyósításának kezdő napját a szolgálati főhatóság állapítja meg; a folyósítás megkezdésével az eltűntnek a szolgálati illetményre, várakozási illetményre, illetve nyugdíjra való igénye elenyészik. Özvegy vagy árvák nem léteben a szolgálati főhatóság határozza meg az illetmények megszűnésének napját. A szolgálati főhatóság döntése végérvényes. A 92.—95. §§-ok ebben az esetben nem alkalmazhatók.

(2) Az eltűnt visszatérése esetén ellentétes jogszabályok híján a szolgálati- ill. várakozási illetményre és nyugdíjra való igénye feléled azzal a megszigorítással, hogy az első bek. értelmében a hátramaradottak számára engedélyezett ellátás beszámítandó.

5. Baleseti ellátás.

107. § (1) A szolgálati baleset folytan megsérült tisztviselő és hátramaradottjai baleseti ellátásban részesülnek.

(2) A szolgálati baleset külső hatásra keletkező rögtönös, időben és helyben meghatározható, testi sérülést okozó olyan esemény, amely a szolgálat gyakorlása közben, vagy annak következtében állott elő.

(3) Szolgálati balesetnek tekintendő az is, ha a tisztviselőt szolgálaton kívül, de szolgálati eljárása miatt megtámadják, s ennek folytán testi sérülést szenved.

108. § A baleseti ellátás magában foglalja

1. a sérült gyógyítását (109., 110. §§),

2. a sérült nyugdíjban részesítését, ha a baleset következtében szolgálatképtelenné vált és tisztviselői jogviszonya megszűnt (111. §),

3. a hátramaradottak ellátásban részesítését, ha a sérült a baleset következtében meghalt.

A 2. és 3. pontokban meghatározott ellátás esetén más, az általános jogszabályok szerinti ellátás nem engedélyezhető.

109. § A gyógyeljárás magában foglalja a szükséges

1. orvosi kezelést,

2. ápolást,

3. a gyógykezelés sikerét biztosító, vagy a sérülés következményeit enyhítő orvosságokkal, egyéb gyógyeszközökkel, művétagokkal, testegyenesező és más segédeszközökkel való ellátást.

110. § Ha a sérült a baleset következtében annyira tehetetlen, hogy idegen ápolásra és gondozásra szorul, engedélyezni kell számára — a nyugdíj folyósításáig — a szükséges ápoló költségeit, kivéve, ha ápolásáról maga a szolgálatadó gondoskodik.

111. §. (1) A nyugdíj a sérült nyugdíjba beszámítható szolgálati illetményeinek hatvanhat és kétharmad százaléka.

(2) Amennyiben a sérült az általános szabályok szerint máris magasabb összegű nyugdíjra lenne jogosult, mint a nyugdíjba beszámítható szolgálati illetményeinek negyven százaléka, ez esetben az első bekezdésben meghatározott nyugdíj ezt az összeget húsz százalékkal meghaladja, de így sem lépheti túl a nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények nyolcvan százalékát.

(3) Ha a nyugdíj kiszámításának alapját képező összeg kisebb, mint a birodalmi illetményrendszer legalacsonyabb illetménycsoportba tartozó tisztviselő nyugdíjba beszámítható szolgálati illetményeinek egy és egynegyed része, — a nyugdíj ez utóbbi összeg után számítandó.

(4) Ha a sérült a baleset következtében annyira tehetetlen, hogy feltétlenül idegen ápolására vagy gondozására szorul, számára ezen állapotának tartamára a nyugdíjba beszámítható szolgálati illetményei összegéig terjedhető nyugdíjpótlék engedélyezhető. E különleges pótlék helyett a sérült kérelmére a szükséges ápoló alkalmazásával felmerült költségek is megtéríthetők; de ebben az esetben a szolgálatadó jogosult pótlék helyett a sérült ápolásáról maga gondoskodni.

(5) Egyebekben az általános nyugdíjszabályok irányadók.

112. § Amennyiben a visszavonásig kinevezett tisztviselő nyugdíjba beszámítható szolgálati illetményei nem érik el az azzal a rendszeresített állással járó szolgálati illetmé-

nyeket, amelyre az ilyen tisztviselő a fennálló alapelvek értelmében először nevezhető ki, a nyugdíj kiszámításának alapjául ez az utóbbi összeg szolgál. A 111. § 2.—5. bekezdései megfelelően alkalmazandók.

115. § A hátramaradottak ellátása magában foglalja

1. a halálozási segélyt (114. §),
2. az özvegyi ellátást (115. §),
3. az árvaellátást (116. §),
4. a felmenő ági rokonok tartási járadékát (117. §).

(2) Egyebekben a hátramaradottak általános ellátási szabályai irányadók. A tartási járadék itt az özvegyi ellátással esik egy tekintet alá.

114. §. Halálozási segélyként a halálesetet követő hónapra az elhalt egyhavi szolgálati illetményét, várakozási illetményét, nyugdíját vagy tartási járadékát kell folyósítani.

115. § (1) az özvegyi ellátás az elhalt nyugdíjba beszámítható szolgálati illetményeinek húsz százaléka.

(2) Az özvegyi ellátás a nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények negyven százalékáig emelhető, ha az özvegy betegség vagy más testi okból keresőképességének legalább felét elvesztette. Az özvegyi ellátás csak akkor emelhető, ha a keresőképesség csökkenése három hónapja már fennállott.

116. § (1) Az árvaellátás minden törvényes gyermek után az elhalt nyugdíjba beszámítható szolgálati illetményeinek húsz százaléka. A törvényes gyermekekkel egy tekintet alá esnek

1. a törvényesített gyermekek,
2. a szülőjüket vesztett unokák, kiknek tartásáról az elhalt halála idején ellenszolgáltatás nélkül gondoskodott.

(2) Nőtisztviselő gyermekei is részesülnek árvaellátásban.

117. § (1) A felmenő ági rokonok számára tartási járadék állapítandó meg arra az időre, amíg erre rászorulnak, ha tartásukról teljesen vagy túlnyomó részben az elhalt gondoskodott. A tartási járadék összesen az elhalt nyugdíjba beszámítható szolgálati illetményeinek húsz százaléka.

(2) Több ilyen jogosult létében tartási járadék szempontjából a szülőket a nagyszülőkkel szemben előbbség illeti; az egyik elhalt szülő helyébe annak szülei lépnek.

118. § (1) Amennyiben a hátrama-

radottak ellátásának általános szabályai szerint valamelyik hátramaradottat magasabb halálozási segély özvegyi- vagy árvaellátás illet, mint a 114—116. §§ értelmében, a magasabb összeget kell megállapítani.

(2) A hátramaradottak számára járó illetmények összege nem haladhatja meg azt a nyugdíjat, amelyet az elhalt balesete folytán élvezett vagy élvezett volna. A 99. § 2. bek. 2. tétele itt is alkalmazandó.

(5) A 111. § 4. bekezdésében meghatározott pótlék ebben az esetben figyelmen kívül marad.

119. §. Amennyiben a szolgálati baleset következtében a tisztviselő ruhái vagy egyéb magával vitt ingóságai megrongálódtak vagy megsemmisültek, ezért kárpótlás nyújtható; ha a baleset után az első segítség-nyújtással kapcsolatban különös költségek merültek fel, a kimutathatóan szükséges kiadásokat a tisztviselőnek meg kell téríteni.

120. §. Amennyiben a szolgálati baleset következtében szolgálatképtelenné vált tisztviselő az általános szabályok szerint semmiféle ellátásban nem részesül, a szolgálati főhatóság a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben engedélyezheti baleseti ellátásként a gyógyeljárást (109. és 110. §§), valamint a sérült és hátramaradottjai számára visszavonásig a 111—118. §§-ban meghatározott összegek feléig terjedhető tartási járadékot. A szolgálati illetmények nélküli tisztviselő tartási járadéka a méltányosság szerint állapítandó meg.

121. § (1) Amennyiben a szolgálati balesetet szenvedett tisztviselő a 60. és 61. §§. szerint a tisztviselői jogviszonyból elbocsáttatik, a gyógyeljáráson kívül keresetképtelenségének idejére tartási járadékban részesül, és pedig

1. teljes keresetképtelenség esetén a nyugdíjba beszámítható szolgálati illetményei hatvanhat és kétharmad százalékában,

2. részleges keresetképtelenség esetén az 1. pontban meghatározott tartási járadék oly részében, amely a keresőképességnek a baleset következtében előállott csökkenésével arányban áll. A keresőképesség huszonöt százalékot meg nem haladó csökkenése figyelmen kívül marad.

(2) Amíg a sérült a baleset következtében ténylegesen és hibáján kívül munka nélkül van, az 1. bek. 2.

pontjában meghatározott tartási járadék a nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények hatvanhat és kétharmad százalékáig terjedhető összegben folyósítható.

(3) A fentiek szerint ellátásban részesülő hátramaradottjai az özvegyi- és árvaellátásnak megfelelő tartási járadékban részesülnek.

(4) A 111. § 3—5. bekezdései, a 112. § 1. tétele és a 118. § értelemszerűen itt is alkalmazandó azzal a megszorítással, hogy a 118. § alkalmazása esetén a fenti 2. bekezdésben meghatározott járadékemelés mellőzni kell.

122. § (1) Nem részesül a sérült baleseti ellátásban, ha a balesetet szándékosan vagy súlyos gondatlanság által maga okozta.

(2) Amennyiben a sérült törvényes vagy más nyomós ok nélkül gyógykezelésére vonatkozó valamilyen előírást nem tart be s ennek következtében szolgálat- vagy keresetképesége csökken, a baleseti ellátás megfelelő mértékben megtagadható. A sérültet ezekre a következményekre írásban figyelmeztetni kell. Az 1. mondat nem nyer alkalmazást olyan műtetre, amely a testi épségre súlyos hatással jár.

(3) A hátramaradottakat nem illeti ellátás, ha a házasságkötés csak a baleset után történt.

(4) Az 1. és 3. bekezdésekben meghatározott esetekben a szolgálati főhatóság a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben különös körülményekre tekintettel a törvényes határok között ellátást engedélyezhet.

125. § (1) A jelen törvény alapján baleseti ellátásra irányuló igény a baleset bekövetkeztétől számított két évi záros határidő alatt jelentendő a sértett szolgálati előjárójánál. A határidőt betartottnak kell tekinteni akkor is, ha az igénybejelentés a jogosult lakóhelye szerint illetékes alsófokú közigazgatási hatóságnál történik. Ebben az esetben a bejelentést — az érdekelt értesítése mellett — haladéktalanul az illetékes szervhez kell átteni.

(2) A záros határidő eltelte után az igénybejelentésnek csak akkor adható hely, ha a baleset óta tíz év még nem telt el s egyszersmind megnyugtató bizonyítást nyer, hogy a baleset igénytalapító következményei csak később voltak megállapíthatók vagy pedig a jogosult igényének érvényesítésében akaratán kívül fekvő körülmények folytán akadályozva

volt. A bejelentést a baleset következményeinek megállapítása, ill. a bejelentés akadályának megszűnésétől számított három hónapon belül meg kell tenni. Ezekben az esetekben a baleseti ellátás legkorábban a bejelentés napjától folyósítható.

(3) A szolgálati előjárónak kötelessége minden balesetet, amely akár hivatalból, akár az érdekelt bejelentése folytán tudomására jut, azonnal kivizsgálni. Az érdekeltnek módot kell adni arra, hogy a vizsgálatnál érdekeiket megóvhassák.

124. § (1) Szolgálati baleset címén a tisztviselőt csak a 107—112. §§, továbbá a 121. § 1., 2. és 3. bekezdéseinek korlátai között, a hátramaradottakat pedig csak a 115—118. §§ és a 121. § 3. bekezdésének korlátai között illetik igények. Az igény érvényesítése végett akkor is a nyugdíj folyósítására illetékes szolgálatadóhoz kell fordulni, ha a szolgálati baleset más közszolgálati ágban következett be.

(2) Általános törvényi rendelkezéseken alapuló további igények valamely közszolgálat vagy annak alkalmazottja ellen csak akkor érvényesíthetők, ha a baleset közszolgálati alkalmazott szándékos tiltott cselekménye folytán következett be.

(3) A más személyek ellen irányuló kártérítési igények érintetlenül maradnak.

125. §. A gyógyeljárásra (109. §) és az ápolásra (110. §, 111. § 4. bek.) irányuló igényről lemondani nem lehet, az le nem foglalható és el nem zálogosítható.

4. A várakozási illetményre, nyugdíjra, özvegyi- és árvaellátásra vonatkozó közös rendelkezések.

a) Az ellátási illetmények megállapítása és kifizetése.

126. § (1) A várakozási illetmény, nyugdíj, özvegyi- és árvaellátás összegét a szolgálati főhatóság állapítja meg és ugyanő határozza meg, kinek kezéhez kell az özvegyi-, ill. árvaellátást folyósítani. A szolgálati főhatóság ezt a jogkörét a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben más hatóságra is átruházhatja.

(2) Az első bekezdésben felsorolt ellátási illetmények ugyanolyan időközökben fizetendők ki, mint a tisztviselők szolgálati illetményei.

(3) A 39. § értelemszerűen alkalmazandó.

b) Az ellátási illetmények nyugvása.

127. § (1) A közszolgálatban foglalkoztatott várakozási- vagy nyugállományú tisztviselő ellátási illetményeit csak olyan összegben tartja meg, amennyivel a foglalkoztatásából származó jövedelme kevesebb az ugyanarra az időre eső s az ellátási illetmények kiszámításának alapját képező nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények összegénél.

(2) A közszolgálatban foglalkoztatott özvegyi-, ill. árvaellátásra jogosult özvegyi-, ill. árvaellátását csak olyan összegben tartja meg,

1. amennyivel az özvegynek a foglalkoztatásból származó jövedelme kevesebb az ugyanarra az időre eső s az özvegyi ellátás kiszámításának alapját képező nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények hetvenöt százalékánál, illetve

2. amennyivel az árvának a foglalkoztatásából származó jövedelme kevesebb az 1. pont alatt meghatározott szolgálati illetmények negyven százalékánál.

(3) Az első és második bekezdés rendelkezéseinek alkalmazása esetén a helyi csoportok szerint osztályozott jövedelemrészeket a foglalkoztatás helye szerinti arányban kell tekintetbe venni. Az esetleges pótlékokat a foglalkoztatáskori családi állapot és arány szerint kell számítani, a szolgálati kiadások fedezésére szolgáló járandóságok és külföldi pótlékok figyelmen kívül maradnak. A birodalmi pénzügyminiszter kérelemre végérvényesen dönt abban a kérdésben, milyen jövedelemrészek tekintendők szolgálati kiadások fedezésére szolgáló járandóságoknak.

(4) Az 1. és 2. bekezdés szerinti közszolgálatban való foglalkoztatásnak kell tekinteni a birodalom, más közjogi testület, intézet és alapítvány vagy ezeknek tagozatai szolgálatában kifejtett mindennemű tevékenységet. Ezzel egy tekintet alá esik a havi 300 birodalmi márkánál magasabb jövedelemmel egybekötött az a tevékenység is, melyet a foglalkoztatott olyan egyesület, intézet vagy vállalat kötelékében fejt ki, amelynek osztókéje (alap-, törzstőkéje) a köz tulajdonában van. Az illetékes hatóság vagy az ellátásra jogosult kérelmére a birodalmi pénzügyminiszter dönti el végérvényesen, vajjon ezek a feltételek fennforognak-e.

(5) A Német Nemzetiszocialista

Munkáspártban és annak tagozataiban kifejtett tevékenység nem tekinthető a közszolgálatban való foglalkoztatásnak.

128. § (1) A nyugdíj, özvegyi- és árvaellátás folyósítása nyugszik, amíg a jogosult

1. nem német állami illetőségű — a szolgálati főhatóság kivételt tehet — vagy

2. a lakóhelye vagy állandó tartózkodási helye a szolgálati főhatóság engedélye nélkül a német birodalom kívül esik.

Az 52. § 2. bekezdése értelemszerűen alkalmazandó.

(2) Ha az ellátási illetmények folyósítása az 1. bek. 2. pontja alapján három évnél hosszabb ideje nyugszik, az illetékes birodalmi miniszter folyósításukat végleg megszüntetheti. Döntése végérvényes.

c) Több ellátási illetmény találkozására.

129. § (1) Amennyiben várakozási állományú tisztviselő a közszolgálatban való foglalkoztatás folytán (127. § 4. bek.) külön várakozási illetményt, nyugdíjat vagy nyugdíjhoz hasonló ellátást élvez, emellett korábbi várakozási illetménye csak annak az összegnek az eléréséig folyósítható, amely az összes nyugdíjba beszámítható szolgálati idő figyelembevételével a korábbi várakozási illetmény kiszámításának alapját képező nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények alapján lenne megállapítandó.

(2) Amennyiben nyugállományú tisztviselő a közszolgálatban való foglalkoztatás folytán (127. § 4. bek.) külön várakozási illetményt, nyugdíjat vagy nyugdíjhoz hasonló ellátást élvez, emellett korábbi nyugdíja csak annak az összegnek az eléréséig folyósítható, amely az összes nyugdíjba beszámítható szolgálati idő figyelembevételével a korábbi nyugdíj kiszámításának alapját képező nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények alapján lenne megállapítandó.

(3) A 127. § 3. bekezdése értelemszerűen alkalmazandó.

130. §. Amennyiben elhalt tisztviselőnek a közszolgálatban volt foglalkoztatása folytán (127. § 4. bek.) özvegyi-, ill. árvaellátásra jogosult hozzátartozója ellátásban részesül, emellett a korábbi özvegyi-, ill. árvaellátás csak annak az összegnek az eléréséig folyósítható, amely a jelen

törvény rendelkezéseire figyelemmel annak a nyugdíjnak az alapján lenne özvegyi-, ill. árvaellátásképpen megállapítandó, amelyet a 129. § alapján az elhaltak folyósítottak vagy folyósítottak volna.

151. §. Amennyiben tisztviselő özvegye özvegyisége előtt vagy alatt közszolgálatban való foglalkoztatás folytán (127. § 4. bek.) várakozási illetményt, nyugdíjat vagy nyugdíjhoz hasonló ellátást élvez, emellett özvegyi ellátása csak azon nyugdíjba beszámítható szolgálati illetmények hatvan százaléka erejéig folyósítható, amelyek az özvegyi ellátás alapjául szolgáló nyugdíj kiszámításának kulcsát képezik, vagy ha ez az özvegy számára kedvezőbb, annak a nyugdíjösszegnek az eléréseig, amely az özvegyi ellátásnak alapjául szolgál.

d) Az ellátási illetmények megszűnése.

152. § (1) Az a nyugállományú tisztviselő, akit nyugállományba lépése előtt elkövetett cselekmény miatt olyan büntetésre ítélnék, amely az 55. § értelmében a tisztviselői jogviszonyból való kiválását vonja maga után, vagy akire nyugalombalépése után elkövetett felség-, ill. hazaárulás vagy más halállal büntetendő cselekmény miatt halál- vagy fegyházbüntetésre vagy más szándékos felség-, ill. hazaáruló cselekmény miatt fogházbüntetésre ítélnék, az ítélet jogerőre emelkedésével a nyugdíjra és a hátramaradottak ellátására irányuló igényét elveszti; hivatali címét és a hivatallal kapcsolatban adományozott egyéb címeit nem használhatja, az egyenruhát nem viselheti. Az 54. és 55. §§ értelemszerűen alkalmazandók.

(2) Ugyanez a következménye, ha a nyugállományú tisztviselő birodalmi polgárjogát elveszti vagy német állami illetőségétől megfosztják.

153. § (1) Az özvegyi-, ill. árvaellátás megszűnik

1. minden jogosult számára annak a hónapnak a végével, amelyben házasságot köt, ill. meghal,

2. minden árva számára ezenkívül annak a hónapnak a végével, amelyben tizennyolcadik életévét betölti,

3. minden jogosult számára, akire felség-, ill. hazaárulás vagy más halállal büntetendő cselekmény miatt halál- vagy fegyházbüntetést vagy más szándékos felség-, ill. hazaáruló cselekmény miatt fogházbüntetést szabtak ki, az ítélet jogerőre emel-

kedésével. Az 54. és 55. §§ értelemszerűen alkalmazandók.

4. Minden jogosult számára, ki birodalmi polgárjogát elveszti vagy akit német állami illetőségétől megfosztanak.

(2) Az árvaellátás házasságot nem kötött árva számára tizennyolcadik életévének betöltése után is engedélyezhető

1. amennyiben iskolai vagy hivatásbeli kiképzésben részesül, huszonnegyedik életéve betöltéséig vagy

2. amennyiben testi vagy szellemi fogyatékosága folytán önmaga eltartására tartósan képtelen.

Ha az árva iskolai vagy hivatásbeli kiképzése tényleges munka- vagy véderőszolgálat folytán megszakadt, az árvaellátás a huszonnegyedik életév elérése után a szolgálatnak megfelelő időtartamra engedélyezhető.

(3) Ha az özvegyi ellátásra jogosult újabb házasságot köt, új férje halála esetén az özvegy visszavonásig a házasságkötés alkalmával megszűnt előző özvegyi ellátása mértékéig terjedő időleges vagy tartós tartási járadékban részesíthető, feltéve, hogy nem szerzett új ellátási igényjogsultságot.

(4) A 2. és 3. bekezdésben meghatározott engedélyt a szolgálati főhatóság adja meg a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben.

e) Bejelentési kötelezettség.

154. §. Az a szerv, amely az ellátásra jogosultat a 127., 129–131. §§ értelmében foglalkoztatja, köteles az utalványozó hatóságnak, ill. az ellátást folyósító pénztárnak az ellátásra jogosult foglalkoztatásáról a számára megállapított illetmények összegének közlése mellett haladéktalanul jelentést tenni, éppen így köteles az illetmények minden későbbi változását, megszűnését, valamint ellátás engedélyezését haladéktalanul jelenteni.

155. § (1) A várakozási állományú tisztviselő köteles a közszolgálatban való foglalkoztatásából származó jövedelem (127. §), ill. ellátás (129. §) összegét szolgálati előjárójának és a várakozási illetményt folyósító pénztárnak haladéktalanul jelenteni.

(2) A nyugállományú tisztviselő, valamint az özvegyi- és árvaellátásra jogosult köteles az utalványozó hatóságnál vagy az ellátást folyósító pénztárnál haladéktalanul jelenteni

1. a német állami illetőség elvesztését (128. § 1. bek. 1. pont),

2. lakó- vagy állandó tartózkodási helyének a német birodalmon kívül eső területre helyezését (128. § 1. bek. 2. pont),

3. a közszolgálatban való foglalkoztatásából eredő jövedelem (127. §), ill. ellátás (129—151. §§) élvezetét. Az özvegyi-, ill. árvaellátásra jogosult házasságkötését is köteles bejelenteni (153. § 1. bek. 1. pont).

(5) Az ellátás egészben vagy részben, időlegesen vagy véglegesen elvonható, ha az ellátásra jogosult az 1. bek. és a 2. bek. 3. pontja szerint őt terhelő kötelelességnek nem tesz eleget vagy jövedelmét szándékosan vagy súlyos gondatlanságból túl alacsonyan vallja be. Amennyiben a tartásra jogosult kifogással él, a lakóhelye szerint illetékes kerületi fegyelmi kamara végzéssel végérvényesen dönt. Különleges körülmények fennforgása esetén az ellátás teljeseen vagy részben újra engedélyezhető. Az első mondat szerinti döntésre az alakszerű fegyelmi eljárás elrendelésére jogosult hatóság bír hatáskörrel, a 3. mondat szerinti döntésre pedig a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben a szolgálati főhatóság.

5. Ellátásjogi különleges rendelkezések.

156. § (1) A szolgálati főhatóság jogosult az özvegyi-, ill. árvaellátás folyósítását esetenként két évig terjedhető időre megvonni, ha a jogosult államellenes tevékenységet fejtett ki.

(2) Az intézkedést indokoló tényeket vizsgálati eljárással kell megállapítani. Az eljárás során helye van tanúk és szakértők eskü alatti kihallgatásának. Az ellátásra jogosultakat meg kell hallgatni.

(3) Ha az özvegy, ill. árva ellen államellenes tevékenység miatt bünvádi eljárás indult, az intézkedés foganatosítását a bünvádi eljárás jogerős befejeztéig el kell halasztani. A szolgálati főhatóság azonban elrendelheti, hogy addig is az ellátási illetményeknek legfeljebb egyharmad része visszatartassék. Ebben az esetben a bünvádi eljárás jogerős befejezése után az illetmények elvonásának helye csak annyiban van, amennyiben az elvonandó ellátási illetmény összege a visszatartott összeget meghaladja.

(4) A szolgálati főhatóság döntése végérvényes.

157. § (1) A 126—156. §§-okban foglalt általános szabályok értelemszerűen alkalmazandók az egyéb ellátási illetményekre és egyéb ellátási jogosultakra.

(2) Az alkalmazás esetén

1. az 54. §, 76. § 5. bek., 120. § (a tisztviselők tekintetében), 121. § 1. 2., 4. bek., 152. § és 149. § 3. bek. 1. mondata szerinti tartási járadékot nyugdíjnak,

2. a 103. §, 120. § (a hátramaradotok tekintetében), 121. § 5. bek. és 149. § 3. bek. 2. mondata szerinti tartási járadékot özvegyi-, ill. árvaellátásnak,

3. az 54., 102., 117. §§, a 153. § 1. bek. 5. pontja és 3. bekezdése szerinti tartási járadékot özvegyi ellátásnak, végül

4. az 54. §, 97. § 3. bekezdése és a 153. § 1. bek. 3. pontja szerinti tartási járadékot árvaellátásnak kell tekinteni.

(3) Továbbá

1. a szolgálattól felmentett tisztviselő illetményeit nyugdíjnak,

2. a hivatalától illetményeinek teljes élvezete mellett felmentett tisztviselő illetményeit pedig várakozási illetménynek kell tekinteni.

158. §. A VIII. Fejezetben foglalt rendelkezések foganatosítása más szolgálati hatóságokra is átruházható, amennyiben e rendelkezések alkalmazására általános irányelvek állapíttatnak meg.

159. §. A szolgálatadóra száll át — az ellátási illetmények összegének erejéig — az a törvényes kártérítési igény, amely a jelen törvény szerint ellátásra jogosultat harmadik személyekkel szemben olyan esemény következtében illeti meg, amely a szolgáltatót ellátás folyósítására, vagy annak felemelésére kötelezi. Ez a rendelkezés alkalmazandó nem vagyoni kárigény esetén is. Az igény átszálása nem érvényesíthető az ellátásra jogosult hátrányára.

140. §. Az ellátási illetményekre tekintet nélkül, egyedül tevékenységük alapján kell a közszolgálatban foglalkoztatott ellátásra jogosultak (127. §, 4. bek.) illetményeit megállapítani. Ez a rendelkezés alkalmazandó a foglalkoztatás alapján engedélyezhető ellátásra is.

141. §. (1) A jelen törvényben meghatározott ellátás megfelel a birodalmi biztosítási szabályzat (*Reichsversicherungsordnung*) 1234. §-ában, az alkalmazotti biztosítási törvény (*Angestelltenversicherungsgesetz*) 11.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI:

Ára:

1. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása. 1930. Elfogyott.	
2. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének biztosítása. 1931. Elfogyott.	
5a. Hantos Gyula: A magyar közigazgatás területi alapjai. 1931. Elfogyott.	
5b. Hantos Gyula: Administrative boundaries and the rationalisation of the public administration. 1932.	10 P
4. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálásának programja. 1932.	1 „
5. Mártonffy Károly: A szabatos törvény. 1932.	4 „
6. Fluck András: A budapesti közhivatali kézbesítő szolgálat. 1932.	2 „
7. Kiss István: A magyar tanyai közigazgatás. 1932. Elfogyott.	
8. Martonyi János: A közigazgatási bíráskodás és legújabbkori fejlődése. 1932. Elfogyott.	
9. Julier Ferenc: A vezérkarok szervezete és működése. 1932.	1 „
10. Vitéz Guothfalvy-Dorner Zoltán: A nemzeti gazdasági tanácsok. 1932.	1 „
11. Magyary Zoltán: The rationalisation of the Hungarian public administration. 1932.	1 „
12. Magyary Zoltán: Scientific management in public administration. 1933.	2 „
13. Kodifikációs törekvések. Vladár Gábor, Magyary Zoltán, Mártonffy Károly és Oszwald István tanulmányai. 1933.	2 „
14. Göbel József: Anyagbeszerzés. 1933.	2 „
15. Magyary Zoltán: A Magyar Közigazgatástudományi Intézet. 1934.	4 „
15a. Magyary Zoltán: The Hungarian Institute of Public Administration. 1934.	1 „
15b. Magyary Zoltán: L'Institut Hongrois des Sciences Administratives. 1934.	1 „
16. Szöllősy Zoltán: A közegészségügyi törvények egységes szerkezete. 1935.	4 „
17. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. 1935.	4 „
18. Kiss István: Csongrád megyei város közigazgatása. 1935.	
19. Alsó László: A közszervezés alapelvei. 1935.	6 „
20. Mártonffy Károly: A közszolgálat utánpótlása. 2. kiad. 1937.	8 „
21. Meznierics Iván—Torday Lajos: A magyar közigazgatás szervei 1867—1937. 1937.	8 „
22. Valló József: Közigazgatási eljárás. 1937.	4 „
23. Menczer Károly: A francia és az olasz államtanács szervezete és működése. 1937.	3 „
24. Drágffy Miklós: Az önkormányzat multja és jelene Franciaországban. 1937.	3 „
25. Magyary Zoltán: Közigazgatási vezérkar. 1938.	1 „
26. Vecseklőy József—Horváth Kálmán—Menczer Károly: Világvárosok közigazgatása. 1938. Elfogyott.	
27. Magyary Zoltán: Bulletin No 1. of the Hungarian Institute of Public Administration, 1934—1938. 1939.	1 P
28. Drágffy Miklós: A testületi önkormányzat Franciaországban. 1939.	5 „
29. Martonyi János: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. 1939.	4 „
30. Magyary Zoltán—Kiss István: A közigazgatás és az emberek. 1939.	20 „
31. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. II. rész. 1940.	4 „
32. Valló József: A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban. 1940.	5 „
33. A szociális vármegye. 1941.	10 „
34. Valló József: A hatályos jogszabályok összegyűjtése. 1941.	6 „
— A magyar közigazgatás tükre. 1932.	24 „
— Közigazgatástudomány. Folyóirat. 1938—.	